

הלכה לתלמיד

מדריך למורה

חברת עבודה ולימוד דינים
לפי ספר קיצור שולחן ערוך מקור חיים
מאת: הרב חיים דוד הלוי זצ"ל
מותאם לפי מנהגי העדות השונות

עמוס מימון

מותאם לפי מנהגי העדות השונות
על-פי תוכנית הלימודים החדשה של משרד החינוך
החל משנת הלימודים תשע"ב
לכיתה ו

משרד החינוך

2470

אישור מס':

8.5.12

אושר בתאריך:

הלכה לתלמיד מדריך למורה

עמוס מימון

© כל הזכויות שמורות למחבר עמוס מימון
רח' שחף 58 ת"ד 625, יד בנימין
טל' 08-8693195, נייד: 0527994208, 0523947530

עריכה תורנית מדעית: הדיין הרב משה אמסלם
עריכה פדגוגית: דרור חוברה
עריכה לשונית: מיטל שרף
עריכה מגדירת: יעל מימון
עיצוב גרפי: רחל שמיר
איורים: דני דביר ז"ל
אליסף מיארה הי"ו

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך
או אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת
בכתב מהמחבר.

נדפס בישראל אייר תשע"ב

תוכן עניינים

5	אקדמות מילין
5	אל המורה
6	דרכי ההוראה
6	1. סידור החומר ומאור הפנים
6	2. אחריות התלמידים
6	3. חנך לנער על פי דרכו
7	4. השליחות החינוכית
7	5. מסירות נפש בחינוך
8	6. להעביר מסר בהתרגשות ובהמחזה
9	7. תמריצים לתלמידים
9	8. שמאל דוחה וימין מקרבת
10	מעלת לימוד תורה והלכה לילדים
10	מטרות שיעורי ההלכה
12	מה בחוברת?
13	הדרכה לשימוש יעיל בחוברת
15	תוכנית לימודים מפורטת
17	מפרט המטרות, המיומנויות, הצעות דידקטיות, הרחבות והמקורות לפרקי הלימוד
17	פרק א: חודש אלול, הרחמים והסליחות (פרק ק)
19	פרק ב: מבוא ל"ג מידות הרחמים (פרק ק)
22	פרק ג: סדר היום ותפילותיו (ראש השנה) (פרק קב)
22	פרק ד: יום טוב שני של ראש השנה (פרק קג)
23	פרק ה: יסודות התשובה ועיקרי הלכותיה (פרק קד)
23	פרק ו: דיני תענית יום הכיפורים (פרק קו)
25	פרק ז: סדר היום ותפילותיו (יום כיפור) (פרק קז)
25	פרק ח: הלכות סוכה (פרק קח)
26	פרק ט: ליל חג הסוכות ומצוות ישיבת סוכה (פרק קט)
27	פרק י: הזכרת גשמים (פרק יז)
28	פרק יא: שאלת גשמים (פרק יח)
28	פרק יב: מבוא להלכות שבת
29	פרק יג: ל"ט אבות מלאכה
30	פרק יד: מהי תולדה?
31	פרקים טו-טז: מלאכת קושר ומתיר (פרק עה)
33	פרק יז: מלאכת תופר (פרק עה)
33	פרק יח: מלאכת קורע (פרק עה)
34	פרק יט: מלאכת כותב (פרק עה)
35	פרק כ: מלאכת הוצאה מרשות לרשות (פרק עו)
36	פרק כא: הלכות חנוכה א (פרק קיג)

37	פרק כב: הלכות חנוכה ב (פרק קיג)
38	פרק כג: קבלת שבת (פרק סא)
39	פרק כד: תפילת שחרית ותפילת מוסף (פרק סה)
40	פרק כה: תפילת ערבית במוצאי שבת, הבדלה (פרק עד)
40	פרק כו: שבות ועובדין דחול (פרק עה)
41	פרק כז: דיני מוקצה א (פרק עז)
42	פרק כח: דיני מוקצה ב (פרק עז)
43	פרק כט: משחקים בשבת
44	פרק ל: חלה (פרק קמב)
45	פרק לא: הלכות שביעית (פרק קמג)
45	פרק לב: הלכות פורים א (פרק קיד)
46	פרק לג: הלכות פורים ב (פרק קיד)
46	פרק לד: הלכות פורים ג (פרק קיד)
48	פרק לה: הלכות ערב פסח (פרק פז)
48	פרק לו: ליל הסדר (פרק פח)
49	פרק לז: ימי החג וחול המועד
49	פרק לח: חול המועד (פרק צה)
50	פרק לט: בין פסח לעצרת (פרק צ)
51	פרק מ: חג השבועות ושמחת יום טוב (פרק צא)
52	פרקים מא-מב: איסור מלאכה בימים טובים (פרק צב)
53	פרק מג: עירוב תבשילין (פרק צד)
54	פרקים מד-מה: חג השבועות ושמחת יום טוב (פרק צא)
55	פרק מו: הלכות בשר בחלב (פרק קלד)
56	פרק מז: הלכות צדקה (פרק קכח)
57	פרק מח: הלכות הלוואה (פרק קנט)
58	פרקים מט-נ: מבוא לברכת כוהנים - הלכות נשיאת כפיים (פרק כב)

אקדמות מילין

אל המורה

“וַיְהִי נֶעַם אֲדָנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ”
(תהילים צ, יז)

“הַלְלוּיָהּ אֹדָה ה' בְּכֹל לֵבָב בְּסוּד יִשְׂרָיִם וְעֵדָה: גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי ה' דְּרוֹשִׁים לְכֹל חַפְצֵיהֶם: הוֹד וְהַדָּר פִּעְלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעֵד”
(תהילים קיא, א-ג)

השיר והשבח לחיי עולמים אשר זיכני להסתופף באוהלה של תורה, לזכות ולזכות את ילדי ישראל בחיבורים המורים להם את ההלכה אשר יעשון בתחילת דרכם. בראשית הדרך חרדתי חרדה גדולה לעסוק בעניינים אשר נפש יהודי תלויה בהם, מפאת גודל האחריות והקשיים הרבים שהיו בדרך.

אך בראותי בסיעתא דשמיא גדולה כי חיבורי (“פרקי הלכה” לכיתות ב-ו; “שבת לעם” – ביאור יסודות הלכות שבת; “תפילת אמת”, העוסק בנושא התפילה ובמידת האמת; “שמע בני”, העוסק באיגרת הרמב”ן ובעבודה על המידות) התקבלו בצימאון רב, ראיתי בהמשך עבודה זו מעין שליחות מן שמיא.

בשנת תשע”ב החליטו במשרד החינוך לעדכן ולשנות את תכנית הלימודים בהלכה, דבר שאתגר אותי במשימה כמעט חדשה. ראיתי בהזדמנות זו מתנה משמייים להפיק את הלקחים מן החוברות הקודמות ולהכין לילדי ישראל חוברות ראויות ומשובחות יותר המאושרות על ידי משרד החינוך. בתפילה חרישית, בגיל וברעדה ניגשתי למלאכת הקודש.

ואני תפילה

ברצוני לציין כי אין בכונתי חלילה שספר זה יהיה מקור לפסיקת הלכה. כל מטרתו היא לחשוף את הלומד הצעיר למושגים ההלכתיים הקשים בנושאים השונים בצורה חווייתית ומאתגרת, אשר תעזור לו לפשט את ההלכות ואת המושגים המורכבים, וכך ימצא דרך קלה ונוחה להבנת החומר, ומתוך כך יתחזק לימוד ההלכה בעניינים אלו, ובכך נזכה להגדיל תורה ולהאדירה. אמן.

עיני לשמיא ואני תפילה לחי עולמים, שנזכה שחוברות אלו יאירו את הדרך לילדי ישראל בלימוד ההלכה בתחילת דרכם.

“יהי רצון מלפניך ה' או"א שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם” (מסכת ברכות דף כ ע”ב)

“ויהי רצון מלפניך ה' או"א שתאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והיתר הן בדיני ממונות, הן בהוראה הן בלימוד, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת, ואל תצל מפני דבר אמת עד מאוד, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה” (טורי זהב, או"ח סי' קי, ס”ק ח)

בברכת התורה ולומדיה
עמוס מימון

דרכי ההוראה

רבות הן דרכי ההוראה, ננסה בקצירת האומר להביא בפניכם יסודות בחינוך, המשולים לאורות המאירים לנו דרכי ההוראה, ויאירו לנו את הדרך שבה נלך בהוראת תלמידינו ובחינוך בנינו נ"י. היה מקום להאריך בכל אחד ואחד מיסודות אלו, אך אין כאן המקום.

1. סידור החומר ומאור הפנים

על פי רש"י, בפסוק: **"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֶיהֶם"** (שמות כא, א) ה' אמר למשה כי אין די בללמד את ישראל את התורה, אלא עליו להתאמץ להסביר להם את טעמי המצוות ולערוך בפניהם את החומר כשולחן המוכן לאכילה. מדברי רבי עקיבא בגמרא (עירובין נד ע"ב) למדנו כי לא די ללמד את החומר בלבד, אלא עלינו להוסיף לתלמידינו שלושה כלים או יסודות בחינוך:

1. לסדר את החומר ולבנות אותו כך שייקלט בזיכרון תלמידינו ומתוך כך יופנם בלבם הלכה למעשה.
2. להטריח את עצמנו לבאר להם את טעמי המצוות ואת פרטי ההלכות.
3. להאיר פנים לתלמידינו כדי שיתקרבו אלינו ויקבלו דברינו באהבה.

2. אחריות התלמידים

עם כל זאת, חשוב להחדיר בלב תלמידינו כי אינם פטורים מאחריות. חובת סידור הלימוד אינה מוטלת על הרב (המורה) בלבד, אלא אף על התלמידים, כפי שמובא בגמרא (תענית ח ע"א): אם התלמידים אינם מבינים את דברי רבם, עליהם להשתדל רבות אצל רבם כדי שיבאר את דבריו שוב ושוב.

עוד מסופר על ריש לקיש, אשר היה מסדר את משנתו ארבעים פעמים כנגד ארבעים יום שניתנה בהם תורה למשה מסיני, ורק לאחר מכן היה נכנס ללמוד מרבי יוחנן רבו.

3. חֲנֹךְ לְנֶעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ

האדמו"ר מפאסצנה, בעל חובת התלמידים, למד מהפסוק (משלי כב, ו): **"חֲנֹךְ לְנֶעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ"** כמה יסודות ואבני דרך בחינוך:

1. החינוך הוא ההתחלה ומתחיל מינקות.
2. החינוך מינקות ניטע בחניך באופן החזק ביותר.
3. לחנך בדרכי נועם ולא בכפייה.
4. להכיר ולחנך כל נער ונער לפי מידותיו ויכולותיו.
5. על המחנך להכיר במעלותיהם של תלמידיו ובחסרונותיהם.
6. על המחנך להקטין עצמו ולהתנהל עם תלמידיו כביכול כנער.
7. על המחנך להחדיר בתלמידים שעיקר האחריות לחינוכם מוטלת עליהם ולא על המורה.

על אף מסירות המחנך והשתדלותו להחדיר בלב תלמידיו יראת ה', חייבים התלמידים להפנים שעיקר האחריות מוטלת על כתפיהם. רק כך התלמידים ינהגו כבוגרים וייקחו אחריות על מעשיהם וממילא ישתדלו יותר להצליח בלימוד התורה.

4. השליחות החינוכית

הרב חייב לחוש בשליחות הגדולה המוטלת על כתפו מחד גיסא, ובענווה גדולה שצריכה להיות חלק מאישיותו בתפקיד זה.

כפי שמסביר הראי"ה קוק בעולת ראייה את צמד המילים הראשונות שכל יהודי אומר בבוקר כשהוא קם משנתו: "מודה אני", ראשית מודה ומתבטל קמיה קודשא בריך הוא, אך אסור שענווה והתבטלות זו תביא אותו לחוסר עשייה, או לזלזול במעשיו הפשוטים כביכול. ההיפך.

לפיכך, מיד אחרי ההודאה יש לומר אני, להבין שעצם מציאותו בעולם מכריחה אותו להכיר בערך עצמו וכי עליו למלא את תפקידו. הענווה היא שורש ויסוד העבודה החינוכית עם תלמידינו שיחיו, אך מצד שני עלינו להכיר במעלתנו ובתרומתנו הגדולה לחינוכם של התלמידים.

5. מסירות נפש בחינוך

פעולה זו של ניקוי וסידור החומר לובשת צורה של התעסקות בקטנות, יונקת מכוחו של רבי חייא, שהיה מיסודי הש"ס ומסדר התוספתא, ובכל זאת הטריח עצמו לטפל בצורכי תלמידיו בדברים הפשוטים ביותר (הכנת מכשירי האוכל וייצורם, הכנת האוכל, הכנת ספרי הלימוד עד ההדרכה לימודית), עד שאמר עליו רבי: "כמה גדולים מעשי חיי". כפי שחובא בגמרא (בבבא מציעא פה, ע"ב), רבי חייא לא חס על כבודו והתעסק בכל הדרוש לתלמידיו כדי ללמדם תורה ויראה.

כתב הסבא מנובהרדוק (רבי יוסף יוזל הורוויץ, מתלמידי רבי ישראל מסלנט), בספרו "מדרגת האדם" במאמר מזכה הרבים:

"ועוד יותר יש להתפעל, הלא רבי חייא שהיה מיסודי הש"ס, איך לא חס על כבודו ועל זמנו להתמסר כ"כ לעבודת הרבים, עד שהיה כדאי לו גם לעשות עובדות גשמיות, כמו לצוד צבאים ולהאכיל הבשר לתינוקות ועשה קלף וכתב פרשיות, ואנו רואים כי כאן היה עיקר חידושו. ... מבהיל הרעיון, כמה לשם שמים יש במצב הזה.

לא אמר: זה אני רוצה, זה אינו יכול, זה לפי כבודי. אלא כל מה שהרבים דורש עשה בהתלהטות...

וראוי לנו לדעת, כי אותם המעשים שעשה רבי חייא, אעפ"י שלכאורה אין אנו מבינים הכרח מטרם... מחידושו ומסירת נפשו ניכר כי רבי חייא לא

קרא הדברים האלה 'מעשים', אלא 'יסודות', אשר על זה דוקא יכול הענין להתקיים... כי ע"ז אמר רבי: כמה גדולים מעשי חייא, שלא הביט על הברק החיצוני, אלא עשה הכל למען התועלת..."

מי אנו ומה חיינו בהשוואה לרבי חייא ולמעלתו, אולם הנהגתו כנר הוא לדרכנו החינוכית. אשר על כן, חובה מוטלת על כל מחנך לברר ולמצוא את הדרכים ואת האפשרויות להגיע לליבותיהם של תלמידיו, על מנת להאהיב עליהם את תורת ה'. רק כך נזכה שלא תשתכח תורה מישראל לעולם.

6. להעביר מסר בהתרגשות ובהמחזה

עבודה רבה עומדת בפתחנו, לא רק בבירור הדרכים והאופנים להגיע לליבותיהם של תלמידיו, אלא גם איך להעביר להם יעדים ושיעורים אלו. מסופר על הרבי מלעלוב שהקשיב לדברי מלמד דרדקי שבעירו. המלמד עסק אז בהסברת רש"י על הפסוק "ויען לבן ובתואל..." (בראשית כד, נ). שאל המלמד: "מדוע כתוב לבן ואחר כך בתואל? מכאן שלבן היה רשע וקפץ להשיב לפני אביו".

פניו של הרבי הפיקו אי שביעות רצון. שאל אותו המלמד: "במה טעיתי? האם רש"י אינו אומר כן?" ענה לו הרבי: "אכן דברי רש"י הם, אך צריך לקרוא אותם כהלכה". "כך מלמדים: לבן ובתואל, איך ייתכן?" חבט הרב על השולחן ושאג בקול רם שהרעיד את הבית. "רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו, רשע הייח"ה!!" – רעד והתרגשות ניכרו בלבות הילדים למשמע הדברים.

כאז כן היום, משימתו העיקרית של המורה היא בהעברת הידע התיאורטי לעולם המעשה בחיי התלמידים, באופן מרגש אשר ישפיע עליהם לקבל ולהפנים את הדברים. ועל אחת כמה וכמה בתחום ההלכה, שאם הדברים אינם נלמדים כדבעי, אזי התלמידים לא יפנימו אותם אל תוכם ולא יתנהגו על פיהם בדרכי חיייהם.

לא די בסידור החומר שלפניכם, מורים יקרים, עליכם להשתדל בכל האמצעים העומדים לרשותכם להעביר את החומר כדי שיחדור בלב התלמידים. עליכם להשאיר רושם שייחרת בזיכרונם של צעירי הצאן.

שיעורי הלכה מעניינים ומתובלים במדרשי חז"ל, בסיפורים ובהפעלות מאתגרות, לצד התלהבות של המורה החי את שיעורי הדינים ברמ"ח מאיבריו ובשס"ה גידיו, מקרבים את ילדי ישראל אל צור מחצבתם.

לא להירתע מלהמחז חלק מן המסרים, בין שתעשו זאת אתם ובין שיעשו זאת תלמידים לאחר הכנה מקדימה מצידכם. אשריכם שזכותם להימנות עם מלמדי תינוקות של בית רבן, ואשרי חלקו של העושה שליחות נאמנה.

7. תמריצים לתלמידים

הרמב"ם בחיבוריו מרבה לכתוב שעלינו לתת לכל גיל לפי מבוקשו וכך למשוך אותם בעבודות של אהבה ללימוד תורה, ומתחיל בלימוד שאינו לשמה עד שיגיע ללימוד לשמה, ילדים באגוזים וקליות, גדולים בלבוש וכן על זו הדרך. עלינו לאמץ דרך זו בחינוך תלמידינו, להמריץ תלמידים בפרסים וכדומה והכול להגדיל תורה ולהאדירה. כפי שמסופר בגמרא (תענית כד, ע"א), יום אחד גזר רב תענית והתפלל לירידת גשמים ולא נענה, אך כשעלה יהודי פשוט להתפלל מיד נענה וירדו גשמי ברכה. כשרב שאלו לפשר מעשיו? השיב לו: מלמד תינוקות אנוכי, ומלמד בני עניים כבני עשירים, ומי שאין בידו לשלם לי איני גובה ממנו שכר, ולא עוד אלא בידי הפתעות לילדים, ותלמיד שאני מבחין שלא חשקה נפשו בלימוד, משדלו אני בהפתעות אלו.

השתמרותה של התורה לאורך הדורות נבעה ממסירות נפשם של אותם מלמדי תינוקות אשר מסרו גופם, נפשם והונם ללמד את תלמידיהם תורה בכל מצב ובכל זמן, וכל אחד יהיו אשר יהיו מעלותיו ויכולותיו. חינוך בעבודות אהבה ובמסירות הוא הסוד לברכה גדולה זו.

8. שמאל דוחה וימין מקרבת

חינוך תינוקות של בית רבן, אשר זכו לטוהר הנפש מחד גיסא, אולם לקטנות המובילה אותם למעשי נערות, חייב להיות מלווה באיזון מתמיד בין הכוחות הפועלים עליהם. על כל תלמיד פועלים כוחות חזקים ופעמים קיצוניים ואפילו הפוכים זה מזה, הפועלים עליהם בבת אחת. לפיכך, נדרשת מאיתנו המחנכים חכמה גדולה לאזן בין כוחות אלו, כדי לקיים דברי חכמים (סוטה מז ע"ב):

"תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת... אמר רבי שמעון בן אלעזר: יצר, תינוק... תהא שמאל דוחה וימין מקרבת".

מעלת לימוד תורה והלכה לילדים

חינוך ילדי ישראל – שליחות ממדרגה ראשונה, אשר כל מטרתה לחבר את בני הנעורים לתורה וליראה ולדבקות בו יתברך, באהבה ובאמונה. משימה זו קשה שבעתיים, לאור הפיתויים הגדולים העומדים בפני תלמידינו כיום.

נושאים רבים מעסיקים אותנו בחינוך בנינו תלמידינו שיחיו, אתגרים גדולים מעמידה בפנינו התקופה, כמו כן גם עוצמתם של תלמידינו. כל מעשינו לחינוך ילדי ישראל צריכים להיות מכוונים למטרה שאליה כיוון רבי חייא את מעשיו, כאשר הכריז שבמעשיו הקטנים, הוא עושה שלא תהיה מציאות שתשתכח תורה מישראל. מעשים קטנים יכולים להיות ענקים כשהם מכוונים מטרה וכולם לשם שמיים.

הגמרא (שבת קיט ע"ב) עומדת מעלת לימוד תורה לתינוקות רבן, עד שהעולם כולו עומד עליהם. עד שקבעו שאפילו לצורך בניין בית המקדש אין מבטלים לימוד תורה של תינוקות של בית רבן. וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן – ראוייה להיחרב. ולא עוד אלא, לימוד תורה של דרדקי ממתק את הדינים ומביא ברכה עצומה לעם ישראל כולו.

תינוקות אלו והבל פיהם הטהור הביאו את מלמדי התינוקות לזכות למעלה של מורידים גשם, במקום שגדולים לא הצליחו כאמור בגמרא לעיל.

מתוך כך הזדרזתי לנער חוצני לזכות להיות שותף במצווה יקרה זו של לימוד צעירי הצאן המגנים בהבל פיהם על העולם כולו וליטול חלק בפעולתכם העצומה והגדולה לזיכוי הרבים.

מטרות שיעורי ההלכה

כמורים בתחילת לימודינו עלינו לברר את המטרות אשר עליהן נשליך יהבנו ומגמתנו בלימוד ילדי ישראל.

מטרות שיעורי ההלכה סוכמו והוגדרו בחוברת תכנית לימודים של משרד החינוך בשנים תשמ"א/ד כדלהלן:

1. המטרות בתחום האמונה והרגש של התלמידים:

- יאמינו בבורא עולם ובתורתו אשר נתן לישראל.
- יקבלו את התורה שבעל פה כמקור לפרשנות מוסמכת ומחייבת של התורה שבכתב.
- ישאפו לכוון את אורח חייהם על פי ההלכה וישאפו להתמיד בקיום המצוות ובהידורן.
- יהיו נכונים לבחון את דעותיהם לאור השקפת עולמם של חז"ל.
- ישתדלו להגיע ליראת ה', לאהבת הבריות בכלל ולישראל בפרט.
- יכבדו חכמים ויתחנכו לאמונת חכמים.

- ישתדלו לעסוק בתורה שבכתב ושבועל פה תדיר.
- יתפסו את ההלכה כסיכום המשנה והתלמוד.
- יתפסו את ההלכה כאמצעי להתייחסות ולשפיטה ביחסים שבין אדם לחברו/למקום/לציבור.
- יהיו ערים לבעיות השעה וישתדלו לקבוע לגביהן עמדה המבוססת על ההלכה.
- יהיו נכונים לשאול שאלת חכם ולקבל את הכרעתו.
- ידעו שליכא מידי דלא רמיזי באורייתא.

2. המטרות החינוכיות בתחום ההכרה:

- יכירו מקורות העוסקים בנושאים מתחומים שונים ביהדות.
- יכירו ספרי יסוד ביהדות – הקלאסיים והחדשים, וידעו איזה מידע הלכתי יוכלו לשאוב מהם, כגון: מדרשי ההלכה ואגדה, רמב"ם, ספר החינוך, שולחן ערוך, משנה ברורה, הבן איש חי, קיצור שו"ע.
- יוכלו למצוא בכוחות עצמם חומר בספרי יהדות ויבחנו באמצעותו את הבעיות המעסיקות אותם.
- יכירו את מקומם של הספרים ושל המחברים הבאים בהשתלשלות ההלכה: רי"ף, רמב"ם, רא"ש, ארבעה טורים, שולחן ערוך ועוד.
- יוכלו לזהות מצבים שיש בהם בעיה הלכתית וישתדלו: א. לחפש את הפתרון בכוחות עצמם; ב. לשאול שאלת רב.

הוראת הדינים צריכה לכלול את כל הפעילויות הקיימות בהוראה בכלל: **התלמידים** יידרשו לגלות דברים בכוחות עצמם, לארגן את הדינים במסגרת כללים ועקרונות ולהציע הסברים למצוות. **המורה** יביא טקסטים מקבילים, למשל סעיפים מ"שולחן ערוך", וידרוש להשוות את הקטעים למובא בספר הלימוד וכו'.

מה בחוברת?

השתדלנו מאוד בחוברת זו לענות על כל הצרכים והקשיים בהוראת הדינים במידת האפשר ולהורות ולהאיר למורה ולתלמיד את הדרך אשר ילכו בה כדלהלן:

- **סיכום ההלכות בלשון ברורה לתלמידים** ובניסוח קצר וענייני.
- **מדרשים ואגדות** כהקדמה לכל פרק כדי לתת לשיעור נופך סיפורי ומעניין.
- **פרקי מבואות** הבאים כהקדמה וכרקע לפני פרקים מורכבים או עשירים בידע.
- בפרקים רבים הראינו את הקשר בין תורה שבכתב לתורה שבעלפה, עלידי הבאת המקור מהתורה ולאחר מכן קטעי דיון במשנה או בתלמוד ובהמשך פסיקת ההלכה.
- **סיפורי חז"ל** מהתלמוד ומהמדרשים שזורים בפרקי הספר וכל מטרתם לחזק את האמונה בה' בקרב תלמידינו ולהביאם ליראת ה' וליצור דמויות לחיקוי והנהגות שאליהן יש לשאוף.
- **תרגול על ידי אירועים** הקרובים לעולמם של התלמידים ומחיישים את יישום ההלכה באופן מעשי.
- **שאלות מעניינות ומגוונות**, טבלאות ותרשימים להמחשה.
- **איורים** להמחשת המושגים ההלכתיים.
- **עבודות כיתה** – ציטוט מחיבורים רבים (תנ"ך, משנה, מדרשי חז"ל, גמרא, רמב"ם, ספר החינוך, שולחן ערוך, ערוך השולחן, הבן איש חי, קיצור שו"ע גאנצפריד, ועוד) כדי שהתלמידים יכירו וילמדו את מקור ההלכה האותנטי ויראו בחוש את צדדי המחלוקת ואת שינוי המנהגים השונים לפי הפוסקים ולפי עדות ישראל.
- **מושגים:** על התלמידים לסכם את המושגים ביהדות שנלמדו בכל פרק.
- **תפזרות, תשבצים** והפעלות שונות.
- **תרמילון**
- **הפניות לשאלות רב.**
- **שאלות חשיבה, חקר ואתגר**

- **הפניות לעיון בספרים שונים**, כגון: ספרי פוסקים, סידור, מחזור, תנ"ך המפתחים מיומנות חשובה זו.

- **מדריך למורה הכולל: הרחבות בהלכה ובמקורותיה, הצעות לדרכי הוראה וגיוון שיעורי ההלכה.**

בטוחנו בה' כי חוברת זו תקדם את תלמידינו להשגת המטרות הנעלות שהבאנו לעיל, אשר יביאו אותם ליראת ה' ולהיות נאמנים לתורת ישראל.

הדרכה לשימוש יעיל בחוברת לתלמיד ובמדריך למורה

- החוברת בנויה לפי פרקי הלימוד בתכנית הלימודים החדשה של משרד החינוך, על פי ספרו של הרב חיים דוד הלוי – קיצור שו"ע מקור חיים.
- שמות הפרקים נבחרו לפי הכותרת שהובאה בקיצור, כמו כן ציינו את מספר הפרק בקיצור שו"ע בסוגריים, על מנת להקל על המורה ועל התלמידים. לדוגמה: פרק א – מבוא לחודש אלול, הרחמים והסליחות (פרק ק), פרק א בחוברת מקביל לפרק ק בקיצור שו"ע מקור חיים.
- במהלך השיעור צריכים להיות לפני התלמידים הספר קיצור שו"ע מקור חיים ובצמוד אליו חוברת זו.
- אם רוצים לדעת היכן חומר זה מצוי בקיצור שו"ע של הרב גאנצפריד, ראו במדריך למורה בהערות והרחבה לפרק זה.
- היות ותכנית הלימודים מלוקטת מסעיפים שונים בפרק אחד, לדוגמה: נושא של "ברוך שאמר וישתבח" לכיתה ד' נמצא בפרק יג בקיצור שו"ע מקור חיים מתוך הסעיפים: זט, יד, יח-כא. כדי להקל על המורה ועל התלמיד הצעיר כאחת, השתדלנו בחלק מהפרקים שסעיפיהם מפוזרים לשכתב את ההלכות בשפה ברורה לתלמידים ולערוך שאלות על הפרק הנלמד.
- השתדלנו לשכתב את כל ההלכות הנצרכות בתכנית הלימודים ואף מעבר לכך, כשהיה צורך לקשר בין ההלכות הנצרכות.
- כדי למנוע מצב שבו התלמידים משתמשים רק בחוברת ואינם מכירים את ספר המקור: קיצור שו"ע מקור חיים, גם בפרקים אלו השתדלנו להפנות את התלמידים בשאלות מתוך סעיף מסוים בקיצור.
- יש מספר פרקים שבכוונה לא שכתבנו את ההלכות כדי שהלמידה תהיה אך ורק מתוך הקיצור.
- ישנם פרקים שלא מצוין בסוגריים הפרק בקיצור. אלו פרקי העשרה ומבוא, המלוקטים מספרים אחרים אשר נועדו להכין את התלמידים לפרק הנלמד אחר כך וללמד את התלמידים מושגים חשובים בהלכה כלימוד מקדים.
- פרקי מבוא אלו יוצרים את החיבור ואת הקשר בין המקור להלכה בתורה שבכתב ודרך התגלגלותה בתורה שבעל פה, קרי: משנה, מדרש, תלמוד ועד פסיקת הראשונים והאחרונים.

- פרקים שאין מצוין מספר הפרק בקיצור, אין חובה ללמד מצד תכנית הלימודים, אולם בעזרתם השיעור יובן היטב לתלמידים ואף יהיה מעניין יותר. אשר על כן, אם עומד לרשות המורה הזמן הדרוש לכך, כדאי להשתדל ללמד גם פרקים אלו, אשר ירחיבו את ידיעותיהם של התלמידים ויתבלו בטעם טוב את מהלך שיעורי ההלכה. כמו כן יש מספר עבודות כיתה או עבודה למתקדמים שהן בגדר העשרה בלבד, אך אנו ממליצים ללמד אותן.
- שאלות אשר יסומנו בכוכבית או ייצבעו באדום כהה הן שאלות רשות למתקדמים, ולפי ראות עיני המורה, רמת כיתתו וקצב התקדמותו בחומר הנלמד.
- שאלות אתגר וחשיבה נועדו לאתגר את התלמידים המתקדמים.
- בפרקים רבים שזורים סיפורי חז"ל מהתלמוד ומהמדרשים, שכל מטרתם לחזק את האמונה בה' בקרב תלמידינו ולהביאם ליראת ה', וליצור עבורם דמויות לחיקוי והנהגות שאליהן יש לשאוף. מומלץ לספר סיפורים אלו בכיתה בהתלהבות ולערוך דיונים קצרים על המסרים הנלמדים מהם.
- בכל פרק במדריך למורה יש הרחבה להלכות מסוימות ולשאלות היכולות להתעורר במהלך השיעור בכיתה. כמו כן תוכלו למצוא רעיונות נוספים בהעברת השיעור ובגיוונו בדרכי הוראה נוספות.
- גיוון השאלות בחוברת:
  1. שאלות ידע והבנה
  2. אירועים הקרובים לעולמם של התלמידים
  3. טבלאות ותרשימים
  4. איסוף מתרמילון
  5. שאלות אמריקאיות
  6. שאלות שבהן התלמידים יצטרכו לספר על חייהם הפרטיים ועל מנהגים בביתם או על מעשים שעשו.
  7. עיון בטקסטים מספרים שונים לפיתוח מיומנות הלימוד מספרי פסיקה שונים.
  8. שאלת רב בית הספר, רב בית הכנסת, רב הקהילה כדי להשריש בתלמידים סמכות חכמים, ככל אשר ירוך ואמונת חכמים.
  9. עבודות סיכום על המושגים ביהדות הנלמדים בפרקים השונים.
  10. עבודות כיתה לעבודה משותפת תוך כדי תהליך למידה בכיתה עם המורה.
- במדריך למורה יש "אקדמות מילין – אל המורה", הכוללת בירור דרכי ההוראה.
- במדריך למורה יש הדרכה לשימוש יעיל ונכון בחוברת.
- במדריך למורה תכנית הלימודים המפורטת לפי סימנים וסעיפים מתוך קיצור שו"ע מקור חיים.
- במדריך למורה פירוט המטרות הערכיות והלימודיות, המיומנויות, הצעות דידקטיות, הרחבות ומקורות לכל פרק בנפרד (בפרקים שבהם הלמידה בעיקר עצמאית דילגנו על פירוט זה).

תוכנית הלימודים החדשה בדינים לכיתה ו' חשנת תשע"ב.

התוכנית מפרטת את הסעיפים הנדרשים ללמידה בשנה זו מתוך קיצור שולחן ערוך מקור חיים של הרב חיים דוד הלוי זצ"ל.

הלכה	פרק	הנושא
		דיני חודש אלול וראש השנה (בהתאם לזמן תחילת שנה"ל)
ג	ק	· תקיעת שופר ומשמעותה
ח	קב	
ב-ט	ק	· סליחות
יח	קב	· זיכרונות שופרות מלכויות – עיון בפסוקים ובמחזור
א-ג	קג	· שני ימים ראש השנה
		יום הכפורים
א-ד, יג	קד	· וידוי ותשובה
ח-י	קו	· תענית קטנים לפני בר מצווה
כא-כט	קז	· מנחה, נעילה ומוצאי יום הכיפורים
		סוכות
א-יד	קח	· בניית סוכה וגוי סוכה
א-יז	קט	· ישיבה בסוכה, החייבים והפטורים (בשעת טיול)
		· סוכות במקדש – בית השואבה, ניסוך המים, הקהל, הקפת המזבח, נטילת לולב שבעה ימים
ד	קיג	· "משיב הרוח"
א-ז	יז	
א-י	יח	· ברך עלינו
		שבת
א-ז, יב-יח, כה-כח	עז	· מוקצה בשבת, שבות
ד	עה	· משחקים בשבת
א-ד	סא	· תפילות שבת
ד, י-יד	סה	
א-יח	עד	· ערבית והבדלה
הקדמה	עה	· ל"ט אבות מלאכה בשבת – סקירה כללית
ג	עה	· מלאכת קושר ומתיר
נג-נג	עה	· תופר וקורע
א-ג	עו	· מוציא מרשות לרשות
עט-פג	עה	· כותב, מוחק, מדידה
פד-צ	עה	· דברי חוליץ
		צדקה
א-ב	קכח	· מעלות הצדקה

הלכה	פרק	הנושא
ב א-ו	קכח קנט	. הלוואה לעני
		חנוכה
ב-ד	קיג	. דיני החג
יג-יז	קיג	. הדלקת נרות בבית הכנסת ובשבת
כא-כו	קיג	. החייבים בהדלקה
ז, ט, יח	קיג	. הדלקה: בתים גבוהים, מנורת חשמל, במסיבות חנוכה
		יום טוב
א	צב	. מלאכה ביום טוב, מוקצה ביום טוב
א-ז	צד	. הכנה מיום טוב לשבת או לחול, עירוב תבשילין
ו	צא	. שמחת יום טוב
ב-ג	צב	. צורכי אוכל נפש
ד-יט	צב	. המלאכות המותרות ביום טוב
		ט"ו בשבט
יז-כג	קמג	. שנת שמיטה – קדושת הפרות
א-ו	קמב	. הפרשת חלה
		פורים
א-ז, כא-לא, לו	קיד	. 4 פרשיות, קריאת מגילה, שמחה, שכרות והוללות
		פסח
א, ט, י, יח-כד	פז	. ערב פסח
א-יג, יט, כא-כו, כט-ל, לג, לז	פח	. ליל הסדר
א, ד-ו, י-יג, כא	צה	. חול המועד
א-ז	יז	. "מוריד הטל"
א-י	יח	. "ברכנו"
		. קורבן פסח בבית המקדש
א, ג, ו, ז	צ	. ספירת העומר – קורבן העומר, דיני הספירה
		חג השבועות
א-ט	צא	. תיקון ליל שבועות, מאכלי חלב, שמחת יום טוב, אסרו חג
ז-יג	קלד	. כשרות – הלכות בשר וחלב
א, יד-כג	כב	ברכת כוהנים

מפרט המטרות, המיומנויות, הצעות דידקטיות, הרחבות ומקורות לפרקי הלימוד

פרק א: חודש אלול, הרחמים והסליחות (פרק ק)

המטרות:

- לעמוד על משמעותו של חודש אלול כעת רצון.
- להכיר את מנהגי החודש בהקשר לניצול ההזדמנות לחזרה בתשובה.
- ללבן את הערך של ניצול ההזדמנות לפתיחת דף חדש בחיי התלמידים.
- להבין שיש מחלוקות בהלכה שהביאו למנהגים שונים בקהילות ישראל לאורך השנים.
- להבין את מטרת התקיעות בשופר.
- לדעת מדוע נדרשים תנאים מיוחדים לבחירת החזן בימים הנוראים.
- לימוד והכרת י"ג מידות הרחמים והצורך ללמוד ולהפנים אותן בחיינו המעשיים ובהתנהגותנו.
- ללמוד על מעלתן ועל כוחן של י"ג המידות.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-2, 4, 6-8, 10, 12).
- ניתוח אירוע בעזרת חומר בספרות ההלכה (משימות 7, 9).
- התמצאות בציר הזמן של הימים הנוראים וחילוקי המנהגים (משימה 3).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ לפתוח את חודש אלול בסיפורי צדיקים: איך התנהגו בקהילות ישראל בימים אלו. הסיפורים הם רבים; או לערוך סיור סליחות בערי ישראל או בירושלים כדי ליצור אצל התלמידים את החוויה.
- יש לוודא שהתלמידים מכירים את המושגים: תשר"ת תש"ת ותר"ת משנים עברו. לעמוד על ההבדל בין התקיעות השונות. כדאי להזמין את הרב לתקוע בפניהם ולהסביר את ההבדלים.
- חשוב להפגיש את התלמידים עם המושג "עת רצון". ניתן להמחיש זאת בכמה דרכים:
  1. התלמידים יעלו במחשבתם משאלות שהיו רוצים שיתממשו. התלמידים יתארו לעצמם שלכל אחד מהם יש הזדמנות; מקום, יום ושעה, שבה הם יכולים לממש את רצונם. המורה יפנה וישאל: מה אתם מציעים לעשות? – התלמידים יעלו

הצעות שונות: להגיע למקום המפגש ולא לאחר, להתנהג כראוי ולהוכיח לנותן המתנה שהם ראויים לקבלה. מה כדאי לבקש? איך לבקש? ועוד. התלמידים יביעו את דעתם על תחושותיו של מי ששכח להגיע למפגש. או על מי שהגיע פרוץ והתנהג בצורה לא יפה במפגש. הוא פספס את ההזדמנות. ניתן להעלות מקרים שבהם הם פספסו הזדמנות.

– המורה יקשר את הדברים לזמן של "עת רצון" בחודש אלול. הוא יבהיר לתלמידים שבאמת יש להם הזדמנות בכל שנה בחודש אלול. אלו ימי רצון ועת מיוחדת של קרבה לה'. והוא מסוגל לתת הכול. מה יש לעשות כדי לא לפספס הזדמנות חשובה זו?

התלמידים יעלו אפשרויות שונות (תפילה, תשובה, התנהגות ראויה וכו'). המורה יסכם שההלכה נותנת מסגרת מעשית של פעולות שמסייעות לנצל נכון את ימי חודש אלול.

במהלך השיעור ניתן לסווג את המנהגים לקטגוריות עשייה שונות. לסיום, כל אחד ירשום את משאלתו בפתק ולצידיה מה הוא רוצה לעשות כדי לממש (המורה יעורר דיון סביב הנושא: מה אנחנו יכולים לעשות כדי שמשאלותינו יתממשו? החלטה טובה וכדומה). הפתקים ייאספו לתוך מעטפה שאותה ישמור המורה עד סוף השנה.

2. ניתן ללכת לכיוון שונה: התלמידים יספרו על מקרים שבהם הם פספסו הזדמנות (המורה יכול להביא סיפור אישי). בהמשך יתנהל שיח על ההשלכות ועל התחושות של מי שמפספס הזדמנות. מנקודה זו ניתן להגיע אל ההזדמנות שיש בחודש אלול.

- יש ללמד ולהעמיק בסעיפים ט"י לאחר לימוד הפרק הבא, שהוא המבוא של י"ג מידות הרחמים.
- יש לעיין במידות אלו בסידור התפילה: היכן ומתי אומרים אותן? היכן מבצעים את ההפסקה בין שמות ה' וכיוצ"ב.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע, הרב גאנצפריד, סימן קכח, וקיצור שו"ע מקור חיים, פרק ק; ילקוט יוסף, חלק ה – מועדים.
- ט-י. ויש המצריכים הפסקה רק בין ה' ה' כי יש טעם פסק ביניהם. ואילו בין ויקרא בשם לה' (על אף שלפי הטעמים יש צורך בהפסקה) אין צורך להפסיק כי התרגום ורש"י שם ביארו שהכוונה שקרא בשם של ה', כדברי האונקלוס: "וקרא בשמא דה'". לכן מי שאמר ויקרא בשם ה' ללא הפסקה אין זה טעות מוחלטת כי לפי רש"י והתרגום זוהי כוונתו.

פרק ב: מבוא לי"ג מידות הרחמים (פרק ק)

המטרות:

- התלמידים יכירו את י"ג המידות.
- התלמידים ילמדו על מעלתן ועל כוחן של מידות אלו.
- התלמידים יכירו את הרקע ההיסטורי להופעתן של מידות אלו.
- התלמידים יבינו ביאור מידות אלו.
- התלמידים ידעו שיש מחלוקות כיצד לחלק מידות אלו ל-13 מידות.
- התלמידים יפנימו שכוחם מותנה בהתנהגותנו על פי מידות אלו.
- לימוד והכרת י"ג מידות הרחמים והצורך ללמוד ולהפנים אותן בחיינו המעשיים ובהתנהגותנו.

מיומנויות:

- עיון בתנ"ך ובמפרשיו (משימות 1, 4).
- הבנת טקסט הלכתי (משימות 3-4).
- עיון והבנת דברי התלמוד הבבלי (משימה 2).

הצעות דידקטיות:

- יש להתמקד בביאור רש"י על י"ג מידותיו של ה'.
- יש להחדיר בלב התלמידים את עוצמתן של י"ג המידות, ומי שאכן ידבק במידותיו של ה' ויתנהג בחייו על פי מידות אלו, מובטח לו שתפילתו תיענה תמיד. ואין כוחן רק באמירה שלהן בעלמא ללא הפנמתן הלכה למעשה, בבחינת לדבוק בה' ובמידותיו.
- יש לפתח דיון על המצב שבו אנו מתפללים או קוראים פסוקים, אבל מהפה לחוץ, ואיננו מתכוונים תמיד למה שאנו מתפללים. הכוזרי מכנה תפילה מסוג זה כ"שירת הזרזיר והתוכי". הנביא ישעיהו תיאר מצב זה: "ותהי יראתם אותי כמצוות אנשים מלומדה".
- יש לערוך דיון עם התלמידים על החסרונות בהתנהגות שגרתית וקבועה ללא כוונה והתרגשות.

מקורות והרחבה למורה:

- מקור חיים השלם, חלק ד, פרק רט; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק ק.

הרחבה בנושא י"ג מידות הרחמים לחורה י"ג מידות הרחמים

שלוש עשרה מידות הרחמים – דרכי הגמול במידת הדין ובמידת הרחמים.
י"ג המידות נכללות בפסוקים שבספר שמות לד, ו-ז. והן דרכי ה' שביקש משה הודיעני
נא את דרכיך.

י"ג המידות הן בסדר זה:

א. ה', ב. ה', ג. אֶל, ד. רְחוּם, ה. יְחַנּוּן, ו. אֶרֶךְ אַפַּיִם, ז. יָרַב חֶסֶד, ח. יִאֲמַת,
ט. נֶצַח חֶסֶד לְאֲלֹפִים, י. נִשְׂא עֲוֹן, י"א. וְפָשַׁע, י"ב. וְחִטָּאָה, י"ג. וְנָקָה.
(רבונו תם בתוס' ראש השנה, דף יז, עמוד ב, ד"ה י"ג מידות)
יש מחלקים את המידות בדרך אחרת, ראו שיטת רבנו נסים שהובא בתוספות, שם ה'
הראשון אינו מידה מ"ג מידות. וכן נוצר חסד לאלפים מחלק אותם לשתי מידות: נוצר
חסד – מידה אחת, לאלפים, מידה נוספת של רחמים כי מידת ה' הטובה מרובה ממידתו
על הפורענות.

מעלת המידות וחשיבותן

א. אמירת המידות

הגמרא (ראש השנה, דף יז, עמוד ב: הובא בחוברת לתלמיד) דרשה את המילה
"ויעבור" במשמעות של חזן שעובר לפני התיבה להוציא את הציבור ידי חובה.
כלומר ה' הדגים למשה בפועל כיצד יש להתפלל ולבקש רחמים, ה' בעצמו התעטף
בטלית כשליח ציבור ואמר – וקרא את י"ג המידות", לאחר ההדגמה, ה' כרת ברית,
שאם עם ישראל יעשו כסדר הזה מובטח ש-ה' ימחל להם.
מוסיף רש"י על המקום ואומר: "ברית כרותה לשלש עשרה מדות – הללו, שאם
יזכרום ישראל בתפלת תעניתם – אינן חוזרות ריק".
לפי הגמרא ורש"י משמע שמספיק שאומרים – מזכירים – בתפילה כסדר הזה,
ומובטח לנו שנגאל. די שנתעטף בטלית ונאמר י"ג מידות בדיוק כמו שהדגים ה'
למשה – וה' ימחל לנו. הסבר זה נותן ל"ג המידות כוח על טבעי. לאור הסבר זה
מובן מדוע בסליחות אנו אומרים שוב ושוב את י"ג המידות.

ב. התנהגות לפי המידות

גישה אחרת לכוחן של המידות נותן ר' אברהם בן יעקב סבע בספר "צרור המור".
רבי אברהם, שעבר צרות נוראות הן ברמה האישית והן ברמה של כלל ישראל –
גירוש ספרד וגירוש פורטוגל, בניו נחטפו והוטבלו לנצרות, הספרים שחיבר הושמדו
– שואל שאלה חריפה: והרי מצאנו במשך הדורות שעם ישראל אמרו י"ג מידות וה'

לא מחל, והראיה הגזרות הנוראות שפקדו את עם ישראל בדורו. וכך הוא כותב:
"הרי אנו רואים פעמים בעוונותינו שאנו מתעטפים בטלית (ואומרים י"ג מידות) –
ואין אנו נענין?"

אבל הרצון (של ה') שכל זמן שישראל עושין כסדר הזה שאני עושה: לרחם ולחנן
דלים, ולהאריך אפים, ולעשות חסד אלו עם אלו, ולעבור על מידותיהן, אז הן מובטחים
שאינן חוזרות ריקם. אבל אם הם (ישראל) אכזריים ועושי רשעה, כל שכן שבהזכרת
י"ג מידות הן נתפסין".

תשובתו של ר' אברהם בן יעקב סבע, שלא די לומר את י"ג מידות, אלא צריך גם
להתנהג ולממש את י"ג המידות. על כל אדם להיות בעצמו רחום, חנון, ארך אפיים וכו'
ורק אז מובטח ה' ימחל לו. פירוש זה נותן לדברי הגמרא הסבר רציונאלי.

שני הפירושים הפוכים זה מזה, לא רק בפן הפרשני אלא בעיקר בפן המעשי, בשאלה
מה נדרש מהאדם כדי שה' ימחל לו.

לפי רש"י – הדרישה קלה ופשוטה, יש לומר את י"ג המידות – מספיקה אמירה.
לפי צרור המור, הדרישה היא קשה מאוד: כל אדם נדרש להיות בעצמו בעל י"ג
המידות: גם רחום, גם חנון, גם ארך אפיים וכו'...

ג. כוחו של ציבור באמירת המידות

פירוש נוסף בספר "מאור ושמש", מאת רבי קלונימוס (קלמן הלוי אפשטיין שהיה
מגדולי החסידות, חי בקרקא, במאה ה-19. ספרו "מאור ושמש" הפך לספר יסוד
בחסידות פולין), וכך הוא כותב בסוף פרשת ויחי:

"[בשם הגאונים] ונראה שמפני כך הלכה פסוקה שאין הי"ג נאמרים רק בציבור
כשיש מנין, ולא ביחידות, מפני שאין תלויה באמירה לבדה, רק בהעשיה – אם עושין
המידות הנ"ל.

והנה בציבור כשיש מנין, אזי בכל אחד נמצא איזה מדה מי"ג מידות, בזה מדה רחום,
בזה מדה חנון, בזה מדה ארך אפים, בזה רב חסד, אזי קורא אני שפיר "כל זמן שבני
יעשו כסדר הזה אני מוחל וכו' לאפוקי ביחיד".

לדעת מאור ושמש, הגמרא מדברת בלשון רבים, כל זמן שישראל יעשו לפני כסדר
הזה. במנין של עשרה אנשים המתפללים יחד ואומרים כסדר הזה, תמיד יימצא
ביניהם אחד שהוא יותר חנון, ואחר שהוא יותר ארך אפיים, ושלישי שהוא יותר רב
חסד. אם מצרפים את המידות הטובות של כולם, ביחד הם עושים ומתנהגים בי"ג
מידות.

פרק ג: סדר היום ותפילותיו (ראש השנה) (פרק קב)

המטרות:

- התלמידים ידעו את ייחודה של תפילת העמידה של מוסף בראש השנה ביחס לשאר תפילות העמידה.
- התלמידים יכירו חלוקת הברכות שבתפילת מוסף לשלוש חטיבות, שלוש ראשונות, שלוש אמצעיות ושלוש אחרונות.
- התלמידים יבינו תוכן ומטרתן של השלוש הברכות האמצעיות – מלכויות, זיכרונות ושופרות.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-2, 6).
- עיון במחזור והתמצאות בסדרי התפילה (משימות 3, 5).
- עיון בתנ"ך (משימה 4).
- עיון והבנת דברי התלמוד הבבלי (משימה 2).
- עיון בפוסקים נוספים כדוגמת הרמב"ם וקיצור שו"ע (משימות 4, 7).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ לעבור על תפילה זו מתוך לימוד כיתתי עם המחזור של החג, נצל הזדמנות זו להכיר את הנוסחים ואת ההבדלים בין העדות השונות.
- להדגיש בעיני התלמידים את תוכן של הברכות ואת מטרתן: מלכויות, זיכרונות ושופרות.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע הרב גאנצפריד, סימן קכט; וקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קב; ילקוט יוסף חלק ה – מועדים.

פרק ד: יום טוב שני של ראש השנה (פרק קג)

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קכט; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קג; מקור חיים השלם, חלק ד, פרק ריד; ילקוט יוסף חלק ה – מועדים.

פרק ה: יסודות התשובה ועיקרי הלכותיה (פרק קד)

המטרות:

- התלמידים ילמדו על מעלת מצוות התשובה.
- התלמידים יבינו מהי תשובה גמורה.
- התלמידים יכירו את חלקי התשובה השונים.
- התלמידים ילמדו על מצוות וידוי כחלק ממצוות התשובה.
- התלמידים ילמדו על מעלת התשובה בעשרת ימי התשובה.
- התלמידים ילמדו על כוחה של התשובה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-8).
- עיון בפוסקים נוספים כדוגמת הרמב"ם (משימות 1-8).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ לתת לתלמידים לספר על עצמם ועל תשובתם, מסיפוריהם אפשר לחלק את מעשיהם ולהוביל אותם להבנה שתשובתם, אם נעשתה באופן כן ונכון, מחולקת לשלבים שונים – מעזיבת החטא, חרטה, קבלה לעתיד ווידוי.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קד; מקור חיים השלם, חלק ד, פרק ריד; ילקוט יוסף, חלק ה – מועדים.

פרק ו: דיני תענית יום הכיפורים (פרק קו)

המטרות:

- התלמידים יכירו את המקור בתורה במצוות תענית ביום הכיפורים
- התלמידים ילמדו על חמשת העינויים ביום זה.
- התלמידים ידעו חובתם ביום זה.
- התלמידים יבינו שהחובה לצום היא רק מגיל מצוות, וקודם לכן הדבר הוא בגדר המלצה ודין אחד אינו כדין חברו.
- התלמידים יבינו שילד פחות מגיל תשע אסור לו לצום.

מיומנויות:

- עיון בתנ"ך (משימה 1).
- הבנת טקסט הלכתי (משימות 2-6).

הצעות דידקטיות:

- מחד גיסא, יש לחנך לתענית שעות מדין חינוך לפי הגילאים שנכתבו בחוברת, ומאידך גיסא, להדגיש בפני התלמידים שאין כאן מקום להחמיר, בגילאים האסורים. – יש בכך פיקוח נפש וסכנה שהיא אסורה.
- חשוב שהמורה יתייחס לסוגיה המעסיקה ילדים רבים, שאמם מיניקה או בהיריון וכדומה – האם מותר לה לצום. יש ללמד אותם כי עליהם לפנות לרב הקהילה לקבל פסק לכל גופו של עניין.
- הרב ח"ד הלוי הכריע: שאישה מעוברת או מינקת חייבת לצום. ויולדת תוך שלושה ימים פטורה מלצום, ואפילו אמרה "איני צריכה לאכול" מאכילים אותה. וכן יולדת היושבת על המשבר ועדיין לא ילדה מאכילים אותה, כדי שתוכל לעמוד בחבלי הלידה. בכל מקרה, מעוברת, יולדת חולה, זקן ראוי שיתיעצו עם רב מובהק לפי יום הכיפורים.
- יש לחנך את התלמידים שחוות דעתו של הרב נשענת על אנשי המקצוע כמו רופאים וכדומה, ולפעמים על פי הרגשת האדם עצמו, אשר מכיר את כוחו ואת הרגשתו יותר מכולם.
- יולדת משלושה ועד שבעה, אם אמרה צריכה אני, מאכילין אותה, כי לב יודע מרת נפשו, אפילו נגד חוות דעת הרופא, ומאכילין אותה פחות פחות מהשיעור. יולדת משבעה ימים והלאה הרי היא ככל אדם, ואף אם אמרה "צריכה אני" אין שומעים לה. אבל אם אמרה "צריכה אני" כי מרגישה שמכביד עליה החולי והחולשה מאכילין אותה מכשיעור. ובפרטי הדינים ובאופן מידות האוכל עיין במקורות בהמשך.
- חשוב להדגיש שחובת הילדים ביום זה מדין חינוך גם באיסור נעילת נעל מעור, עליהם לנעול נעל מבד או מגומי.
- כדאי להדגיש בפני התלמידים כי חולה שהרופא מצווה עליו לא לצום, אסור לו לצום. ואם רוצה להחמיר על עצמו, עליו נאמר: "וְאִךְ אֶת דְּמֶכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ" (בראשית ט, ה). גם הלכה זו יש להדגיש בפני הילדים שמאוד רוצים להתחיל לצום ואסור להם בריאותית.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קלג; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קו; מקור חיים השלם, חלק ד, פרק ריז; ילקוט יוסף, חלק ה – מועדים.

פרק ז: סדר היום ותפילותיו (יום כיפור) (פרק קז)

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קז; מקור חיים השלם, חלק ד, פרק ריח, ילקוט יוסף, חלק ה – מועדים.

פרק ח: הלכות סוכה (פרק קח)

המטרות:

- התלמידים ידעו מקור מצוות סוכה בתורה וטעמה.
- התלמידים ילמדו שזו זכות להתעסק בקיום מצוות, כמו בניית הסוכה וכדומה.
- התלמידים ילמדו כמה מותר לסכך ובמה אסור.
- התלמידים ידעו את הסדר הנכון לבניית הסוכה הכשרה, דפנות ולאחר מכן הסכך, ומתוך כך יבינו את משמעותו של הביטוי "תעשה ולא מן העשוי".
- התלמידים ילמדו מתי אנו פטורים ממצוות ישיבה בסוכה.
- התלמידים ילמדו פרטי דיני הדפנות והסכך.

מיומנויות:

- עיון בתנ"ך (משימה 1).
- עיון ולימוד מתוך ספרי פוסקים נוספים, דוגמת ספר החינוך (משימה 2).
- הבנת טקסט הלכתי (משימות 3, 5, 6, 9, 10, 13-17).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 4, 7-8, 11-12).
- ניתוח אירוע מתוך עיון בקיצור שו"ע ובילקוט יוסף (משימות 18-20).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ ללמוד הלכות בניית סוכה באופן מעשי, על ידי הדגמת בנייה סוכה לנצח בחצר בית הספר.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קלד; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קח; מקור חיים השלם, חלק ד, פרק רכ; ילקוט יוסף, חלק ה – מועדים.
- בענין מעמיד דמעמיד – ה"חזון איש" (או"ח סי' קמג) דייק מדברי הראשונים שמעמיד כולל כל דבר שמעמיד את הסכך, אפילו באופן עקיף, והקל רק כאשר החיבור

נועד לחזק את הסוכה כשהיא עומדת בלאו הכי. לדעתו יש להחמיר לכתחילה גם במעמיד דמעמיד.

פרק ט: ליל חג הסוכות ומצוות ישיבת סוכה (פרק קט)

המטרות:

- התלמידים ידעו מיהם האושפיזין.
- התלמידים ילמדו שהסוכה היא במקום הבית, ויש להתנהג בה כבביתנו.
- התלמידים יבינו את הכלל ההלכתי הנלמד מהפסוקים: "תשבו כעין תדורו" ואת המשמעויות ההלכתיות היוצאות מכלל זה.
- התלמידים ילמדו מתי ובאיזו סעודה חייבים לאכול בסוכה ומתי פטורים.
- התלמידים ילמדו דין הולכי דרכים ומטיילים.
- התלמידים ילמדו דין מצטער בסוכה.
- התלמידים ילמדו שמצוות סוכה תלויה בזמן ולכן נשים פטורות ממצווה זו.

מיומנויות:

- עיון בתנ"ך (משימה 1).
- עיון ולימוד מתוך ספרי פוסקים נוספים, דוגמת קיצור שו"ע (משימות 8-14).
- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-7).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 7, 9, 12).

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קלה; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קט; מקור חיים השלם, חלק ד, פרק רכא; ילקוט יוסף, חלק ה – מועדים.

פרק י': הזכרת גשמים (פרק יז)

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן יט; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק יז; מקור חיים השלם, חלק א, פרק נח; ילקוט יוסף, חלק ה – מועדים.

פרק יא: שאלת גשמים (פרק יח)

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן יט; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק יח; מקור חיים השלם, חלק א, פרק נח.

פרק יב: מבוא להלכות שבת

המטרות:

- התלמידים ידעו היכן בתורה אנו מצויים על שמירת שבת ואי עשיית מלאכה.
- התלמידים יבינו משמעותו של האיסור "לא תעשה כל מלאכה", ומהי מלאכה?
- התלמידים ילמדו על הקשר שיש בין מלאכות המשכן למלאכות האסורות בשבת.
- התלמידים יכירו את ל"ט אבות המלאכה בשבת.
- התלמידים יבינו משמעות דברי חז"ל שהלכות שבת כהרים התלויים בשערה.

מיומנויות:

- עיון והבנת דברי חז"ל מהגמרא (משימות 1, 3).
- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-2).
- עיון בדברי רש"י כפרשן לתורה שבכתב (משימה 4).
- עיון בתנ"ך (משימה 5).

הצעות דידקטיות:

- פרק זה כולו העשרה, אך חשיבותו גדולה כדי להבין את שאר הפרקים באופן יסודי. לכן אם יש זמן, כדאי ללמוד פרק זה.
- מומלץ להתחיל פרק זה לאחר ציטוט הפסוק וכתיבתו בלוח: "לא תעשה כל

- מלאכה", ולאחר מכן לשאול את התלמידים אילו מלאכות אסורות, לרשום על הלוח את המלאכות השונות.
- לאתגר את התלמידים בשאלה מדוע לחיצה על כפתור או מתג אסורה בשבת, הרי אין כאן מלאכה כלל ואיננו עמלים על כך רבות. ההיפך, לחיצה זו מפעילה מזגן וכך יהי עונג שבת או ידלוק האור וכו'?
- יש להראות לתלמידים שאין הרבה פסוקים העוסקים בביאור מהי המלאכה האסורה, ואז ללמוד איתם את מה שמובא בחוברת במסגרת שמות לא ושמות לה, ששם למדו חז"ל פשר הסמיכות של מלאכות המשכן לאיסור מלאכה בשבת.
- על מנת שהתלמידים יבינו זאת, יש לתאר להם את הכינוס והתכונה המיוחדת שהייתה בעם לקראת ההתארגנות לבניית המשכן. רבים רצו להצטרף למלאכה הגדולה, משה מכנס אותם, ופתאום במקום לדבר על המלאכה שיש לעשות במשכן, הוא מזהיר אותם לשמור שבת. יש לתאר את תחושות האנשים ותמיהתם, מה משה רוצה וכי בשביל זה כינס את כלנו, הרי הכול נעשה כדי לקבל הנחיות לבניית המשכן?
- מתוך כך יבינו התלמידים היטב את הקשר בין מלאכות המשכן לבין מלאכות שבת, ויבינו דברי חז"ל שכל הלכות שבת הן כהרים גדולים התלויים בשערה אחת – הרבה מלאכות, הרבה איסורים והכול נובע מפסוק אחד: "לא תעשה כל מלאכה".

פרק יג: ל"ט אבות מלאכה

המטרות:

- התלמידים ידעו מקור ל"ט אבות המלאכה במשנה במסכת שבת.
- התלמידים יבינו כל מלאכה ומלאכה ומשמעותה.
- התלמידים ינסו לעשות חלוקה של מלאכות אלו לפי נושאים.
- התלמידים יבינו את ההיגיון בכתיבת ל"ט אבות המלאכה בסדר זה, לפי החלוקה שעשה בעל "חיי אדם".
- התלמידים יבינו וידעו כל מלאכה, כיצד ולאיזה צורך נעשתה במשכן ולאיזה צורך אנו עושים אותה היום.

מיומנויות:

- עיון והבנת דברי חז"ל מהמשנה (משימה 1).
- עיון במשנה ובמפרשיה (משימה ב1).
- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-2).

- עיון בתנ"ך (משימה 2).
- חלוקת המשנה לפי נושאים ותתי נושאים, מן הכלל אל הפרט.

הצעות דידקטיות:

- מומלץ לצלם לתלמידים את המשנה ולתת להם לבאר כל אב מלאכה ולנסות לעשות חלוקה לפי נושאים קודם שילמדו את החלוקה שעשה בעל חיי האדם.

• תפזורת ל"ט אבות מלאכה

ק	ר	א	ד	ט	ק	ו	ן	ע	ר	ו	ז	ם	פ	ף	ך	ל	ח	י
נ	ש	ר	ש	ר	ו	ח	ה	פ	ו	א	ד	ג	כ	ע	י	ט	ח	ל
ך	ף	ר	ל	ס	צ	ז	ס	ב	ה	נ	ח	צ	ת	ץ	צ	ט	ל	ן
ה	ו	ו	ז	ק	ר	ח	ע	ח	י	נ	ה	ע	ט	ש	א	ר	א	ך
ר	כ	ב	ט	צ	ב	ס	ד	ג	ק	ס	ג	ק	כ	ע	י	ש	צ	ת
ח	י	ע	כ	ג	ד	ד	ו	ט	ג	ד	ש	ס	ק	ח	ח	ח	ד	ח
ת	ך	ן	ט	ז	ז	ו	ג	ה	ח	י	ע	כ	ג	ט	י	ש	פ	ח
פ	צ	ו	נ	י	ר	י	נ	ש	ז	ס	ד	ג	ה	כ	ד	ע	מ	ח
ק	ו	נ	ב	ל	ס	י	ש	ו	ש	ד	ג	כ	ע	י	ח	ל	ך	נ
ה	ב	צ	ח	מ	ר	י	ת	מ	ע	ב	ג	ק	ד	ס	ב	ג	ס	א
ק	ע	ו	ע	ע	ס	ב	נ	ר	י	ח	ל	ה	ב	ס	ז	י	ע	י
כ	ג	ד	ש	ו	ך	ר	פ	ו	ת	ט	א	ר	ק	ך	ס	ח	י	י
ע	כ	כ	ג	ד	ג	ר	ץ	ק	נ	ם	ן	צ	ה	נ	ו	ת	ב	ף
ק	ח	ו	ח	ף	ל	ח	י	ע	ה	ב	ג	ר	א	ט	ת	ב	ס	ד
ק	ב	ת	א	ט	ו	ן	ם	צ	ח	ב	ס	כ	ט	ט	ר	י	ח	ח
ה	ב	כ	ח	ר	י	ע	ב	ח	ח	ע	נ	ה	ב	א	ט	ו	ן	א
ם	ך	ל	ח	י	ע	ט	א	כ	ה	ח	ח	ן	ע	א	ג	ס	צ	ם
א	י	צ	ו	ח	ב	ט	ו	ן	ם	ץ	ש	י	ט	פ	ב	ח	כ	מ

זורע, חורש, קוצר, מעמר, דש, זורה, בורר, טוחן, מרקד, לש, אופה, גוזז, מלבן, מנפץ, צובע, טווה, מיסך, עושה שתי בתי נירין, אורג, פוצע, קושר, מתיר, תופר, קורע, צד, שוחט, מפשיט, מעבד, ממחק, משרטט, מחתך, בונה, סותר, כותב, מוחק, מבעיר, מכבה, מכה בפטיש, מוציא.

מקורות והרחבה למורה:

- באור המלאכות על פי ספר השבת – הרב יחיאל מיכאל שטרן, כמו כן בספרי שבת לעם.

- בעניין מה זה "תחש"? ראו במסכת שבת, דף כח, ע"ב: "תחש שהיה בימי משה בריה בפני עצמה היה, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא, וקרן אחת היתה לו במצחו, ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן ונגנז".
- מלאכת הוצאה: ראו במסכת שבת, דף קג, ע"א; ובמסכת שבת, דף צו ע"ב, ודף מט ע"ב; מלאכת הוצאה הייתה גם בהעמסת הקרשים לעגלות ובהורדתם. ועיין עוד בהרחבה ביסודות הלכות שבת – הרב מ"ח שלנגר.
- כדאי להביא לפני התלמידים גם חיבורים המוזכרים בחוברת.
- רבי אברהם דנציג (1748-1820) כתב את הספרים הבאים:
  1. "חיי אדם" – סיכום ההלכות לשולחן ערוך אורח חיים.
  2. "חכמת אדם" – סיכום ההלכות לשו"ע יורה דעה.
  3. "זכרו תורת משה" – סיכום הלכות שבת, לפי מיונם לשלושים ותשע אבות מלאכות.

פרק יד: מהי תולדה?

המטרות:

- התלמידים ידעו שיש אבות מלאכה ושיש להן תולדות.
- התלמידים יבינו את הקשר בין אב מלאכה לתולדה והיחס ביניהם.
- התלמידים ילמדו שלהלכה היום אין הבדל בין מי שעושה אב מלאכה בשבת לבין מי שעושה תולדה או כל איסור דרבנן.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-4).
- עיון ולימוד בספרי פוסקים שונים כדוגמת: הרמב"ם, שולחן ערוך, שמירת שבת, ילקוט יוסף, וקיצור שו"ע (עבודה למתקדמים).
- הבנת מקור המחלוקת והמנהגים השונים בהלכות שבת (עבודה למתקדמים).

הצעות דידקטיות:

- יש להדגים בכיתה חיתוך דק של ירקות וחיתוך דק-דק וכו'.
- המשנה ברורה הוא ספרו של רבי ישראל מאיר הכהן מראדין שבפולין (1933-1839). ספר זה הוא בירור מפורט על השולחן ערוך, אורח חיים. המחבר ידוע בכינויו "החפץ חיים" על שם ספרו בענייני לשון הרע. רבי ישראל מאיר הכהן החל לכתוב את ספרו "חפץ חיים" בגיל 28. בתחילה כתב את הספר אך לא רשם את שמו. אך

ספרו התפרסם מאוד וגם שמו לא היה עוד עלום. הספר עוסק בהלכות רכילות ולשון הרע.

פרקים טו-טז: מלאכת קושר ומתיר (פרק עה)

המטרות:

- התלמידים ידעו את ההגדרות של מלאכות קושר ומתיר.
- התלמידים יכירו את התולדות ואת איסורי דרבנן של מלאכות אלו.
- התלמידים ידעו אילו קשרים אסור לקשור ואילו מותר לקשור ביום שבת.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-4).
- ניתוח אירוע על פי ספרות הלכה (משימות 1-4).
- עיון בספרי פוסקים נוספים דוגמת הרמב"ם.
- עיון ולימוד בספרי פוסקים שונים דוגמת: שמירת שבת, ילקוט יוסף וקיצור שו"ע (עבודה למתקדמים במד"ל).
- הבנת מקור המחלוקת והמנהגים השונים בהלכות שבת (עבודה למתקדמים במד"ל).

הצעות דיסקטיות:

- יש להדגים בכיתה סוגי קשרים ולעשות את ההבחנה בין קשר של קיימא לקשר שאינו של קיימא לפי מה שנלמד בחוברת, מחלוקת רש"י ורמב"ם.
- מומלץ עבודה למתקדמים בנושא זה, תוך פיתוח המיומנות של עיון בספרי פוסקים נוספים ולימוד הלשון והטרמינולוגיה של פוסקים אלו.

עבודה למתקדמים בלבד

- עיינו בשמירת שבת כהלכתה, פרק טו, סעיף נג, וענו על השאלות הבאות:

קשירת נעליים

1. מירב קשרה את שרוכי נעליה בשבת, כדרכה ביום חול (כדלהלן): קשר רגיל ועליו קשר עניבה). דוד אחיה טען: מותר לקשור קשר כזה, רק אם תתירי קשר זה במהלך 24 השעות הקרובות. האם דוד צודק?

קשירת ספר תורה

2. בתפילת שחרית בשבת פרשת "לך לך", גבאי בית הכנסת (האשכנזי) כיבד את יוסי בגלילת ובקשירת ספר תורה. יוסי נזכר בדברי אחיו דוד (בשאלה הקודמת), לכן התלבט כיצד עליו לקשור את ספר התורה.
  - א. התוכלו לעזור לו?
  - ב. כתבו האם הדין יהיה שונה בתפילת מנחה של שבת?

עניבת עניבה

1. **קראו את ההלכה בשמירת שבת כהלכתה, פרק טו, סעיף נח או במקור חיים השלם, חלק ג, פרק קנז, סעיף י.**
  3. רועי ויוסי התלבטו האם מותר להם לענוב עניבה ביום שבת, לכבוד העלייה לתורה של אחיהם דוד, בהגיעו לגיל מצוות. כתבו כיצד הייתם פוסקים לרועי וליוסי?
- **עיינו בילקוט יוסף שבת, חלק ב, עמוד תקס"א, סעיף ט.**
  - 4. מה הדין בספר תורה של בני אשכנז הרגילים לקושרו, אם נמצא שהוא קשור בשני קשרים זה על זה?

מקורות והרחבה למורה:

- שולחן ערוך, סימן שיז; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה; מקור חיים השלם, חלק ג, פרק קנז; ילקוט יוסף שבת, חלק ב; שמירת שבת כהלכתה, פרק טו.
- ה. משנה ברורה סימן שיז, ס"ק כט; מקור חיים השלם, פרק קנז, סעיף ד, אולם בילקוט יוסף התיר גם אם זה עשוי לפתוח תוך שבעה ימים.
- ו. רמ"א סימן שיז, סעיף א, אולם מרן החיד"א כתב שמנהגנו לקשור שני קשרים. וכן הקל בילקוט יוסף שבת, חלק ב, סימן שיז, סעיף ה, כל שאינו עושה כן לקיימא.
- ז. רמ"א שם, והטעם כמו סעיף ו.
- ח. שמירת שבת כהלכתה, פרק טו, סעיף כא, כל שהוא מחזק את הקשר הקיים חייב עליו.

פרק יז: מלאכת תופר (פרק עה)

המטרות:

- התלמידים ידעו את הגדרת מלאכת התופר.
- התלמידים יכירו את התולדות ואת איסורי דרבנן של מלאכה זו.
- התלמידים ידעו אילו הלכות מעשיות יוצאות מאיסור זה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-3).
- ניתוח אירוע על פי ספרות הלכה (משימות 4-5).

הצעות דידקטיות:

- יש להדגים מלאכה זו על ידי נעליים המצויות היום הנסגרות באמצעות סרט מחוספס או סיכת ביטחון, כיצד היא מחברת בין חלקים שונים של בגד וכו'.

מקורות והרחבה למורה:

- רמב"ם, הלכות שבת, פרק י; שולחן ערוך, סימן שיז; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה; ובמקור חיים השלם, חלק ג, פרק קנז; ילקוט יוסף שבת, חלק ב; שמירת שבת כהלכתה, פרק טו.
- א. **לגבי תפירה בלא קשר**, משנה ברורה, סימן שמ, ס"ק כז; וברמ"א סימן שיז, סעיף ג הביא שיש מתירין בתפירה שאינה של קיימא, וכתב שאין להתיר בפני עם הארץ. ובכף החיים הביא שיש מתירין וכן עיקר.

פרק יח: מלאכת קורע (פרק עה)

המטרות:

- התלמידים ידעו את הגדרת מלאכת קורע.
- התלמידים יכירו את התולדות ואת איסורי דרבנן של מלאכה זו.
- התלמידים ידעו אילו הלכות מעשיות יוצאות מאיסור זה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-2).

- ניתוח אירוע על פי ספרות הלכה (משימות 3-5).
- עיון בספרי פוסקים נוספים כדוגמת: שמירת שבת כהלכתה, וניתוח אירוע (משימות: עבודה למתקדמים במד"ל).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ להפנות תלמידים מתקדמים לעיון בספרים וללימוד מציאת תשובה הלכתית.

עבודה למתקדמים

- עיינו בשמירת שבת כהלכתה, פרק ט, סעיפים ט, יא-יב וענו על שאלות הבאות:
  1. במסיבת יום ההולדת של מתן, קיבל דוד שקית הפתעות. האם מותר לדוד להסיר את הסיכות שסוגרות את שקית הפתעות בשבת?
  2. לאחר הקידוש ביום שבת, נתנה מירית לבנה דביר חפיסת שוקולד. דביר רצה לכבד את מאיר אחיו, אך מאיר העיר לו כי אין הוא יכול לפתוח את החפיסה בשבת, משום שיצטרך לקרוע את הנייר, ובכך יעבור על אב מלאכה קורע. האומנם?!

מקורות והרחבה למורה:

- שולחן ערוך, סימן שמ; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה; ובמקור חיים השלם, חלק ג, פרק קנז; שמירת שבת כהלכתה, פרק כג.

פרק יט: מלאכת כותב (פרק עה)

המטרות:

- התלמידים ידעו את הגדרת מלאכת כותב.
- התלמידים יכירו את התולדות ואת איסורי דרבנן של מלאכה זו.
- התלמידים ידעו אילו הלכות מעשיות יוצאות מאיסור זה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-2, 3, 9).
- ניתוח אירוע על פי ספרות הלכה (משימות 4, 5-6).
- ניתוח אירוע מתוך עיון בספרי פוסקים נוספים כדוגמת ילקוט יוסף (משימות 7-10).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ לערוך דיון בכיתה על המעשה שהיה ועל התובנות שהתלמידים קיבלו מסיפור זה.
- על המורה להדגיש את גודל מעלתם של גדולי ישראל ולחזק דברי חכמים ממסכת שבת, דף קיב, ע"ב: "אמר רבי זירא אמר רבא בר זימונא: אם ראשונים בני מלאכים – אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים – אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים".
- רבי עקיבא איגר מבאר דברים אלו כך: אם אנו מתייחסים לראשונים כמלאכים אז אנו אכן בני אדם וראויים לתואר הנ"ל, כי מבינים אנו נכון את המקום והמעמד שבו עומדים הראשונים ביחס אלינו. אולם אם אנו מתייחסים לראשונים כבני אדם, אזי אין אנו בני אדם אלא חמורים, ולא כחמוריהם של רבי פנחס בן יאיר ורבי חנינא בן דוסא, שהיו במעלה מיוחדת, חמורים אלו נמנעו מלאכול גזל או אוכל שאינו מעושה. יחסנו לדורות ראשונים חייב להיות מרומם כפי מעלתם הנשגבה מאיתנו.

מקורות והרחבה למורה:

- שולחן ערוך, סימן שז; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה; ובמקור חיים השלם, חלק ג, פרק קסה; ספר השבת, הרב יחיאל שטרן, עמוד ריז.
- ו. מקור חיים, פרק קסה, סעיף ו. אך בילקוט יוסף, הלכות שבת, חלק ה, עמ' קיג, סעיף ב, מיקל אפילו אם האותיות כתובות בקרם חיצוני.
- ז. יש אוסרים שעל ידי הפתיחה דומה למוחק. ויש מתירים כיוון שעשוי תמיד לכך, לכן אין בו משום כותב ומוחק. ודומה לדלת שנפתחת ונסגרת תמיד ואין בה משום בונה. וכן פסק בילקוט יוסף שבת, חלק ד, כרך ה, עמוד קל, סעיף ח.

פרק כ: מלאכת הוצאה מרשות לרשות (פרק עו)

המטרות:

- התלמידים ידעו את הגדרת מלאכת הוצאה.
- התלמידים יכירו את התולדות ואת איסורי דרבנן של מלאכה זו.
- התלמידים ידעו אילו הלכות מעשיות יוצאות מאיסור זה.
- התלמידים ידעו להבחין בין ארבע הרשויות השונות.
- התלמידים יבינו מהם הגדרים לרשות היחיד, לרשות הרבים, למקום פטור ולכרמלית.

- התלמידים ילמדו את הפתרון של צורת הפתח המתיר לנו לטלטל בעיר בשבת ויבין כיצד הוא פועל.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-5, 7-9).
- עיון בספרות חז"ל כדוגמת תלמוד הירושלמי (משימה 6).
- עיון בספרי פוסקים נוספים כדוגמת הרמב"ם (משימה 6).

הצעות דידקטיות:

- יש לערוך סיור ביישוב או בעיר כדי שהתלמידים יראו את הפתרונות היצירתיים הנעשים על ידי המועצות הדתיות בערים השונות.
- יש להביא דוגמאות מהצבא ומשירות חיילים קרביים בתעסוקה מבצעית, כיצד הם משתמשים בפתרון של מקום פטור וכו'. תלוי ברמת הכיתה ובזמן העומד לרשות המורה.

מקורות והרחבה למורה:

- שולחן ערוך, סימן שמה; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה; ובמקור חיים השלם, חלק ג, פרק קסז; ספר השבת, הרב יחיאל שטרן, עמוד רנו.
- יש להדגיש לתלמידים שרשות היחיד היא עד הרקיע ורשות הרבים וכרמלית עד עשרה טפחים. לעיון והרחבה עיינו בשו"ע או"ח סי' שמה, יב; יח.

פרק כא: הלכות חנוכה א (פרק קיג)

המטרות:

- התלמידים יכירו במעלתה של מצוות הדלקת נרות חנוכה, עד שאמרו חז"ל שאפילו עני מוכר כסותו לצורך מצווה זו.
- התלמידים ידעו מיהם החייבים במצווה זו, וידעו את המחלוקת בעניין זה בין בני אשכנז לבני ספרד.
- התלמידים ילמדו אילו שמנים כשרים להדלקה.
- התלמידים ידעו היכן להניח את החנוכייה במספר מצבים: בית פרטי, בניין רב קומות ועוד.
- התלמידים ילמדו מהו הזמן הראשוני להתחיל במצווה זו ומה הזמן המאוחר ביותר להדלקה.

- התלמידים ילמדו דיני ההדלקה בבית הכנסת.
- התלמידים ילמדו חובת נשים במצווה זו והטעם לכך.
- התלמידים יכירו את ההבדל בין מנהג בני אשכנז למנהג בני ספרד במצוות ההדלקה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 5, 8-9).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 1-4, 6-7, 10).
- לימוד מקור המנהגים השונים בקהילות ישראל והבחנה ביניהם.

הצעות דידקטיות:

- מומלץ להביא סוגים שונים של חנוכיות כשרות, אשר נהגו בהן בקהילות ישראל השונות.
- מומלץ להדגים על סוגי בתים שונים את מקום ההנחה הטוב ביותר על פי ההלכה.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קיג; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קלט.

פרק כב: הלכות חנוכה ב (פרק קיג)

המטרות:

- התלמידים ילמדו אילו מלאכות אסורות בימי החנוכה.
- התלמידים יבינו את משמעותן של הסעודות המשפחתיות בימי החנוכה, והאם הן מחויבות הלכתית.
- התלמידים ילמדו אילו מלאכות אסורות על הנשים בזמן שהנרות דולקים.
- התלמידים ידעו האם מותר להשתטח על קברות צדיקים בימי החנוכה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-6).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 4-6).
- עיון בספרי פוסקים נוספים כדוגמת הרמב"ם והקיצור שו"ע (משימות 1-6).

הצעות דידקטיות:

- כדאי לבצע תרגילי הדלקה בפועל של הנרות על ידי המורה והתלמידים, ביום ראשון של החג ולהמחיש את ההבדל בין הימים השונים. להדגיש את ההבדל בברכות ובהדלקה ביום הראשון ובשאר הימים, וכן את אופן ההדלקה בשאר הימים (משמאל לימין).
- ראוי ונכון ללמד את התלמידים איך יש לקיים מסיבת חנוכה? מה צריך להיות עיקרה של המסיבה?
- זו ההזדמנות לדבר על אופיים של מסיבות. שבח והודאה לה', דברי תורה ותודה או סתם פעילויות חברתיות, או לעיתים הוללות והפקרות. לא רק בחנוכה, גם בפורים, מדורות ל"ג בעומר ועוד.

מעשה בחנה ושבעת בניה

- בעניין הנקודה למחשבה בסיפור של חנה ושבעת בניה, יש להדגיש לתלמידים כי דבריה של חנה אינם כטרוניה על אברהם, אלא ההיפך, היא אומרת לו שמידה זו של מסירות נפש למדנו ממך. אתה היית הראשון, מורה הדרך במידה זו, ובניך אחר כך כעדרים מוסרים נפשם לאהבת ה' ולייחודו.
- נר שבת ונר חנוכה, לימוד העשרה. באמצעות הפעלה זו התלמידים מפנימים תכלית ותפקיד נרות שבת וחנוכה וההבדל ביניהם הלכה למעשה.

פרק כג: קבלת שבת (פרק סא)

המטרות:

- התלמידים ילמדו מהי קבלת שבת.
- התלמידים יבינו את התפתחותה של קבלת השבת מימי התלמוד עד ימינו אנו דרך ימי המקובלים.
- התלמידים יעיינו בסיפור ויכירו את החלקים השונים בתפילה המרכיבים את קבלת השבת.
- התלמידים ילמדו כיצד ינהג מי שמאחר לתפילה בערב שבת.
- להחדיר בלב התלמידים כוחה של תפילה, אשר יכולה לבטל גזרות.
- התלמידים יבינו שרק תפילה מעומק הלב ובכוונה גדולה יכולה ליצור שינוי.
- התלמידים יבינו שהתפילה היא צורך עבורנו ומהווה מזון לנפשנו כשם שהאוכל מזון לגוף ומחיהו.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-16).
- עיון ולימוד מתוך תלמוד הבבלי (משימה 1).
- עיון בסידור והתמצאות בסדרי התפילה (3, 7, 13-14).
- השוואה בין מנהגים שונים (משימות 4-5)
- עיון בדברי מדרש רבה (משימות 6-8).
- לימוד ועיון בדברי פוסקים נוספים (משימה 11).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ לתת לתלמידים לספר כיצד עורכים קבלת שבת בביתם או בבית הכנסת. יש מנהגים שונים בקהילות ישראל השונות וראוי שיכירו את מגוון מנהגי העדות (יוצאי תימן מתעטפים בטלית, מקובלים עושים קבלת שבת בטבע ויש המסתובבים ומקבלים את השבת במילים "בואי כלה" מיד בסיום תפילת מנחה של יום שישי ועוד).
- קבלת שבת של האר"י – עבודת כיתה, יש להחדיר בלב התלמידים את האמונה החזקה הנדרשת מאיתנו בה' ובגאולה העתידית.
- **עבודת כיתה – תפילה כשירת הזרזיר** נועדה להיות כהכנה לתלמידים על מעלתה ועל כוחה של התפילה מחד גיסא, ועל הדרך הטובה הראויה לתפילה ולא חלילה להפוך אותה לשגרתית עד כדי שירת הזרזיר והתוכי, כדברי ריה"ל.
- עבודת הכיתה היא במסגרת חומר העשרה ואינה בתכנית הלימודים, אולם זו עבודה הכרחית וחשובה להשלמת ערכה ומהותה של התפילה, כהקדמה לפרקי הלימוד העוסקים בקטעים שונים בתפילה ובימים מיוחדים וסדר התפילות שלהם.
- לעשות סבב בין התלמידים אשר יכולים לספר סיפורים אישיים ומשפחתיים על כוחה של תפילה, מה שיכול לחזק ערך זה בנפש תלמידינו.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק סא; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן עו.

פרק כד: תפילת שחרית ותפילת מוסף (פרק סה)

הצעות דידקטיות:

- טרם ניגשים ללימוד עצמי בפרק זה, יש להקדים את ההקדמה על חובת הנשים במצוות ולברר להם באילו מצוות נשים פטורות ובאילו חייבות.

- הטבלה מסכמת את חובות הנשים בפרקי הלימוד עד כה.
- לשוחח עם התלמידים על התובנות ועל המסרים שלמדו ממסירות נפשו של רבי זכאי על מצוות קידוש על היין בליל שבת קודש.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק סה; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן עו.

פרק כה: תפילת ערבית במוצאי שבת, הבדלה (פרק עד)

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עד; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן צו.

פרק כו: שבות ועובדין דחול (פרק עה)

המטרות:

- התלמידים ילמדו על חשיבותם של האיסורים הנוספים ועל התקנות שתיקנו חכמים לאורך הדורות.
- התלמידים יבינו מדוע חכמים הוסיפו עוד איסורים מעבר לאיסורים הכתובים בתורה.
- התלמידים ילמדו על מטרות חז"ל בגזרותיהם.
- התלמידים ילמדו את שלושת העקרונות לגזרות חז"ל בהלכות שבת.
- התלמידים ידעו אילו איסורים למדו חז"ל מהפסוק בנביא ישעיה נח, יג.

מיומנויות:

- עיון ולימוד מתוך תלמוד הבבלי ודברי חז"ל (משימות 1-2).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 4-5, 7-8, 11).
- הבנת טקסט הלכתי (משימות 3, 6, 9-10).
- לימוד ועיון בדברי פוסקים נוספים כדוגמת ילקוט יוסף וקיצור שו"ע (משימות 11-13).

הצעות דידקטיות:

- ניתן להביא רשימה של איסורי שבת המוכרים לתלמידים וביחד לנסות להבין מדוע אסור? האם המלאכה מעייפת, קשה, ועוד ומתוך כך להבין שלא זו הסיבה.

מקורות והרחבה למורה:

- רמב"ם, הלכות שבת, פרקים כא-כד; שולחן ערוך, סימנים: שא, שו"ש, שכג ושלה; ובמשנה ברורה, שם; כלכלת שבת א, ד"ה אמנם עובדין דחול. כמו כן בספר יסודות הלכות שבת – הרב מ"ח שלנגר בהרחבה; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עד; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן צו.

פרק כז: דיני מוקצה א (פרק עז)

המטרות:

- התלמידים יבינו את פירוש המילה "מוקצה".
- התלמידים ילמדו על הטעמים לאיסור טלטול מוקצה.
- התלמידים יכירו את ארבעת סוגי המוקצה העיקריים.
- התלמידים ילמדו דיני מוקצה – "כל שמלאכתו לאיסור".
- התלמידים ילמדו מתי מותר לטלטל מוקצה שמלאכתו לאיסור.
- התלמידים יבינו משמעות ההיתר "לצורך גופו" או "לצורך מקומו".
- התלמידים ילמדו דיני מוקצה מחמת חסרון כיס.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-4, 9, 11-12).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 6-8, 10, 13-14).
- מיון סוגי המוקצה לפי שמותיהם ודיניהם (משימות 5, 15).
- לימוד ועיון בדברי פוסקים נוספים כדוגמת שמירת שבת כהלכתה (משימות: עבודת כיתה).

פרק כח: דיני מוקצה ב (פרק עז)

המטרות:

- התלמידים ילמדו דיני מוקצה – "מחמת גופו".
- התלמידים ילמדו דיני מוקצה שהוא בסיס לדבר האסור.
- התלמידים ילמדו מתי מותר לטלטל מוקצה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-2, 4-5).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 3, 6, 10-11).
- לימוד ועיון בדברי פוסקים נוספים כדוגמת קיצור שו"ע (משימות 7-18).

הצעות דידקטיות לפרקים כז-כח:

- מומלץ להביא סוגי מוקצה לכיתה כדי שהתלמידים יחושו אותם.
- להטיל על התלמידים להביא חפצים שונים מהבית, לעשות תרגיל מיון במחברת לפי סוגי מוקצה ולפי כלים המותרים בטלטול בשבת.

מקורות והרחבה למורה לפרקים כז-כח:

- שולחן ערוך סימנים שח, שי, שיא. ובמשנה ברורה בהקדמתו לסימן שח שם. מקור חיים השלם, חלק ג, פרק קעב; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עז; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן פח"פ; ילקוט יוסף שבת ב; בשמירת שבת כהלכתה פרק כ.
- לגבי סוגי המוקצה מצויים סוגים נוספים של מוקצה, מוקצה מחמת מצווה (כגון עצי וקישוט הסוכה), ודבר שהיה מחובר לקרקע (פרי וכו') בכניסת השבת. ראו ההקדמת המשנ"ב לסימן שח, ועיינו עוד בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק עז.
- כא. עיינו במשנ"ב, סימן שי, ס"ק לא, וכן במקור חיים השלם בחילוק בין סוגי מגירות. כד. מקור חיים השלם, קעב, סעיף מד. וכן פסק בילקוט יוסף שבת, חלק ב', עמ' שפ, סעיף כב, ובהערות הביא יש המתירים ועיינו שם.
- כה. שם, סעיף מד. ובעניין זה, אם מותר להוציא דגים מתים מאקווריום, כתב בילקוט יוסף שבת, חלק ד, עמ' שפא בהערות, שיש מקום להתיר בגלל צער בעלי חיים, כדי למנוע מיתת דגים אחרים. בתנאים מסוימים, ועיינו עוד שם.

פרק כט: משחקים בשבת

המטרות:

- התלמידים ילמדו אילו משחקים מותרים בשבת ואילו אסורים.
- התלמידים יבינו סיבת האיסור במשחקים האסורים.
- התלמידים יבינו סיבת ההיתר במשחקים המותרים.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-2, 4, 8).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 3, 5-7).
- לימוד ועיון בדברי פוסקים נוספים (משימה 11).

הצעות דידקטיות:

- פרק זה ברובו העשרה, אולם מפני חשיבותו לפי הזמן העומד לרשות המורה יש לדון במשחקים השונים ובמידת ההיתר לשחק בהם בשבת.
- יש להדגיש כי כל ההיתרים הם בעיקר לילדים מתחת לגיל מצוות. יש משחקים שגם גדול יכול לשחק, כגון: שולחן טניס וכו'.
- יש ללמוד עם התלמידים את המקור המובא בחוברת התלמיד מהירושלמי מהספר על סיבת חורבן המקום הנקרא "טור שמעון", ולדון עמם על התובנות שלהם מסיפור זה.
- יש לאתגר את התלמידים בשאלה: מה כל כך נורא בלשחק בכדור בשבת? הרי רבים מאיתנו שיחקו בכדור בגילאים שונים של חייהם.
- אנו מציעים עבודות מאתגרות לתלמידים המתקדמים כדי שידעו הלכות אלו המתמודדים איתן מדי שבת בשבתו.

עבודת בית למתקדמים

שימוש בנדנדה על אילן בשבת

* עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה, סעיף י, או בשמירת שבת

כהלכתה, פרק טז, סעיף טז.

1. בחצר בית משפחת טל, מוצבת נדנדה יפה הקשורה לאילן. משפחת טל נמנעת מלהשתמש בנדנדה זו בשבת.
  - א. האם הם נהגו כדין?
  - ב. נמקו דבריכם.

משחקי פלסטלינה, גבס, שעווה בשבת

* **עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה, סעיף עח או בשמירת שבת כהלכתה פרק טז, סעיף יג.**

2. מאיר בן הארבע ודביר ושילה בני השלוש החלו משחקים ומשתוללים בשבת אחרי הצהריים והטרידו את מנוחת השכנים. אמם הציעה להעסיקם במשחקי פלסטלינה, בדעה כי רק משחק זה ירגיעם ויוסיף נופך של עונג שבת, אולם אביהם מנע זאת ממנה!

א. האם אביהם נהג כדין?

ב. נמקו דבריכם.

אופניים בשבת

* **קיצור שו"ע, פרק עה, סעיף סז או בשמירת שבת כהלכתה, פרק טז, סעיף יז.**

3. מיכל ביקשה לצאת מביתה עם אופניים בשבת, אך אביה מנע זאת ממנה בטענה שרכיבה על אופניים בשבת אסורה.

משראה אביה של מיכל כי בתו מתעקשת ואינה מוותרת, נכנע ונתן לה את התלת אופן.

א. האם האב נהג כדין?

ב. מהו ההבדל בין אופניים (דו גלגלי) לבין תלת אופן?

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה; שמירת שבת כהלכתה, פרק טז.

פרק ל: חלה (פרק קמב)

המטרות:

- התלמידים יכירו מצוות הפרשת חלה.
- התלמידים ילמדו שמצווה זו היא מהתורה.
- התלמידים ילמדו טעמי המצווה.
- התלמידים ילמדו על אילו סוגי בצק חייבים במצווה זו.
- התלמידים ילמדו באיזה שלב בהכנת העיסה מתחייבים במצווה.
- התלמידים ילמדו באיזה שיעור של עיסה מתחייבים במצווה בברכה.
- התלמידים ילמדו מי חייב במצווה זו.

- התלמידים ילמדו שעיקר חובת המצווה מהתורה היא בארץ ישראל.
- התלמידים ילמדו כיצד יש לנהוג אם שכחו להפריש חלה.
- התלמידים יפתחו את מידת הכרת הטוב לבריות ומתוך כך לה'.
- התלמידים יפתחו אחריות כלפי הכוהנים העוסקים בעבודתם בבית המקדש ואינם מתפנים לעבוד לפרנסתם.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 2-7).
- לימוד ועיון בדברי פוסקים נוספים (משימות 1-2).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ לערוך ערב כיתה או פעילות בית ספרית סביב יישום מעשי של מצוות הפרשת חלה, על ידי לישת בצק ואפיית לחם וכדומה.
- הפעילות יכולה להשתלב במצוות אפיית מצות לקראת חג פסח.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קמב. יש הנוהגים לברך: "להפריש חלה מן העיסה".

פרק לא: הלכות שביעית (פרק קמג)

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קמג.
- בשנת שמיטה יש להרחיב וללמוד לעומק דיני הלכות שביעית.

פרק לב: הלכות פורים א (פרק קיד)

ארבע פרשיות, תענית אסתר ומחצית השקל

מטרות:

- התלמידים ידעו מהו מקור המנהג של תרומת מחצית השקל.
- התלמידים יכירו מתי חלה שבת שקלים ומתי חלה שבת זכור.
- התלמידים ילמדו מתי חלה תענית אסתר.
- התלמידים ידעו מקור וסיבת השם של תענית אסתר.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-10).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 15, 17).
- שאלת רב או אב בסוגיה הלכתית (משימה 13).
- עיון בספרי פוסקים נוספים (משימות 12, 14, 16).

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קיד; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קמ.

פרק לג: הלכות פורים ב (פרק קיד)

מטרות:

- התלמידים ידעו שחובת קריאת המגילה חלה על גברים ועל נשים כאחד.
- התלמידים ילמדו כיצד פורשים את המגילה בשעת קריאתה.
- התלמידים ילמדו מהי מגילה כשרה ומהי מגילה פסולה.
- התלמידים ילמדו שחובה לשמוע את כל הקריאה מהחזן מתוך הכתב, ומי שקורא אותה בעל פה אינו יוצא.
- התלמידים ילמדו דיני ערים המוקפות חומה וערים שאינן מוקפות וערים שיש לגביהן ספק אם הן מוקפות, ומתי כל אחד מבני ערים אלו מקיים את מצוות החג.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-10).
- עיון בספרי פוסקים נוספים (משימות 11-15).

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קיד; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קמא.

פרק לד: הלכות פורים ג (פרק קיד)

מטרות:

- התלמידים ידעו שחובת סעודת פורים היא ביום ולא בלילה.

- התלמידים יכירו את המצווה לשתות יין ביום זה.
- התלמידים ידעו מה טעם מצווה זו דווקא ביין.
- התלמידים ילמדו שחוץ מקריאת המגילה, שחובה לקיימה ביום ובלילה, שאר המצוות שחובה לקיימן הן רק ביום.
- התלמידים ילמדו אילו הוספות בתפילה מוסיפים ביום זה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 3-5).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 1-2).

הצעות דידקטיות:

- יש להדגיש בפני התלמידים את ערך מצוות השמחה "משנכנס אדר מרבין בשמחה", שמחה של מצווה של נתינה ומחשבה על אחר ולא שמחה של הוללות ופורקן, וחלילה פעמים אף "שמחה" או "צחוק" על חשבוננו או על חסרונותיו של החבר ושל האחר.
- יש לשלול את המנהגים המתרבים של צחוק וקלות ראש בשם שמחת פורים על חברים ופעמים אף על מורים ורבנים.
- יש לברר יחד עם התלמידים מהי שמחה של מצווה.
- כדאי להביא לכיתה מגילה כשרה מקלף וללמוד את הדינים הנוגעים לכך. מומלץ לארגן את מצוות משלוח מנות בין התלמידים בכיתה. יש לערוך הגרלות מי שולח למי וכדומה כדי לפתור בעיות חברתיות שמתגלות במהלך השנה.
- כמו כן יש לגייס את התלמידים ואת משפחותיהם לגמ"חים הרבים ברחבי הארץ, העוסקים במשלוח מנות מאורגן למשפחות נזקקות. כדאי לקחת את התלמידים לביקור באחד הגמ"חים הסמוך ולראות מקרוב את ארגון ואת איסוף המצרכים על מנת להשאיר אצל התלמידים חוויה ורושם חינוכי הלכה למעשה.

שתיית יין

- יש להדגיש בפני התלמידים את השמחה, כשהיא נובעת ממקור של קדושה ולא חלילה מהוללות. מי שמרגיש ששתיית יין תזיק לו או תגרום לו לביטול השמחה, בוודאי שאין עליו חובה לשתות – להיפך.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קיד; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קמב.

פרק לה: הלכות ערב פסח (פרק פז)

מטרות:

- התלמידים ילמדו מהי בדיקת חמץ ומתי היא נערכת.
- התלמידים ילמדו את המושג "שעה זמנית" וכיצד מחשבים אורך שעה זו.
- התלמידים ילמדו מתי סוף זמן אכילת חמץ.
- התלמידים ילמדו מהי מצת מצווה – מצה שמורה.
- התלמידים יכירו מהם מרור וחרוסת וסיבת אכילתם בליל הסדר.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-3, הלכות ערב פסח).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימה 13, הכנות לליל הסדר).
- הבנת טקסט הלכתי
- עיון והתמצאות בלוח השנה (משימה 4)

הצעות דיסקטיות:

- מומלץ לערוך מעין ליל סדר על כל סימניו ולהדגים ולהראות לתלמידים סוגי מרור לפי המנהגים השונים בקהילות ישראל, למדוד איתם שיעור כוס יין שיש לשתות לליל הסדר, וכן למדוד איתם שיעור כזית החייבים בלילה זה.

מקורות והרחבה למורה:

- מקור חיים השלם, פרק קפח; קיצור שו"ע מקור חיים, פרק פז; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימנים קיא-קיג; וילקוט יוסף מועדים, חלק ה.

פרק לו: ליל הסדר (פרק פח)

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק פח; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קיט.

פרק לז: ימי החג וחול המועד

מטרות:

- התלמידים ילמדו על שמות חג פסח.
- התלמידים ילמדו להבחין בלשון התורה בהבדל בין פסח לבין חג המצות.
- התלמידים ילמדו להבחין בין הימים השונים בחג פסח ומשמעותם: יום טוב ראשון, שביעי של פסח, ימי חול המועד, ערב חג ואסרו חג.

מיומנויות:

- עיון בתנ"ך ובמפרשיו (משימות 1-5, 8).
- עיון והתמצאות במחזור של חג (משימה 6).
- עיון ביומן השנה והתמצאות בו (משימות 7-8).

פרק לח: חול המועד (פרק צה)

מטרות:

- התלמידים ילמדו אילו ימים נקראים ימי חול המועד בחג פסח ובחג סוכות.
- התלמידים ילמדו על מעלתם ועל קדושתם המיוחדת של ימי חול המועד.
- התלמידים ילמדו אילו מלאכות אסורות ואילו מותרות בחול המועד.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-5).
- ניתוח אירוע על פי ספרות ההלכה (משימות 6-9).
- עיון בספרי פוסקים נוספים (משימות 10-11).

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק צה; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קד; וילקוט יוסף חלק ה' מועדים.

פרק לט: בין פסח לעצרת (פרק צ)

מטרות:

- התלמידים יכירו וילמדו את מקור מצוות ספירת העומר מהתורה.
- התלמידים ידעו מהי תחילת זמן מצווה זו.
- התלמידים ילמדו את נוסח הספירה ואת שינויי הנוסח בין בני ספרד לבני אשכנז.
- התלמידים ילמדו כיצד לנהוג אם שכחו לספור.
- התלמידים ידעו כיצד לנהוג אם מסופקים אם בירכו.
- התלמידים ידעו דין מי שהגיע לבר מצווה במהלך ימי הספירה, האם יברך מעתה עם ברכה או לא.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-5, 7).
- ניתוח אירוע על פי ספרות חז"ל (משימות 6, 8, 10).
- עיון בסידור והתמצאות בו (משימה 9).
- עיון בספרי פוסקים נוספים (משימות 11-15).
- לימוד ועיון בדברי השולחן ערוך והמשנה ברורה (משימה למתקדמים).

הצעות דידקטיות:

- מומלץ לאתגר תלמידים בעבודה למתקדמים כדי לפתח מיומנויות חשובות, כגון:
  1. עיון בספרי הלכה ובלימוד לשון הפוסקים המרכזיים, כדוגמת מרן השולחן ערוך ובעל המשנה ברורה.
  2. פיתוח מיומנות של השוואה בין פוסקים ומציאת החילוקים השונים בהכרעתם ובסברתם.

עבודה למתקדמים

- קראו את דברי מרן השולחן ערוך, וביאור דבריו במשנה ברורה והשיבו על השאלה הבאה.

שולחן ערוך אורח חיים, הלכות פסח, סימן תפט, סעיף ח:

"אם שכח לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים, סופר בשאר ימים בלא ברכה; אבל אם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה".

משנה ברורה, סימן תפט, סעיף קטן לח:

"יספור בשאר ימים בברכה – דאיכא (כי יש) ספק ספיקא, שמא לא דילג כלל ואם תרצה לומר שדילג, שמא הלכה כאותן פוסקים דכל יום הוא מצוה בפני עצמה".

1. מדוע מי שמסופק אם ספר יכול להמשיך לספור בברכה?

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק צ; קיצור שו"ע גאנצפריד, סימן קכ.

פרק מ: חג השבועות ושמחת יום טוב (פרק צא)

מטרות:

- התלמידים ילמדו על מצוות השמחה ביום טוב.
- התלמידים ילמדו מדוע דווקא בחג סוכות התורה מצווה שלוש פעמים על מצוות השמחה.
- התלמידים ילמדו מהי שמחה אמיתית.
- התלמידים ילמדו הלכה למעשה שהמצווה היא כשאנו דואגים לשמח אחרים ולא רק את בני ביתנו.
- התלמידים יבינו שהשמחה היא חלק מעבודת ה' ויכול להתקרב האדם לקונו על ידי השמחה יותר אפילו מעל ידי תעניות וסיגופים.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-3).
- עיון ולימוד מתוך דברי הרמב"ם (משימות 4-5).
- עיון ולימוד מתוך דברי הכוזרי (משימה 6).
- עיון בדברי פוסקים נוספים (משימה 7).

הצעות דידקטיות:

- לחשוף את התלמידים לארגונים המכינים סלי מזון למשפחות ולנסות ליטול חלק פעיל בארגון התנדבותי דומה.
- אפשרות לחשוב על רעיונות לעזור לעניי עירך, לצאת במיזם לעזור לתלמידים בבית הספר וכו'.

תפזורת ימים טובים
חג מתן תורה, חג האביב, שבועות, חג הסוכות, חג הקציר, אסרו חג,
ביכורים, אך שמח, רות, תהילים, חג המצות

ת	ה	י	ל	י	ם	ק	ח	ג	ה	א	ס	י	ף
ן	ו	ט	א	ר	ג	ח	ג	ה	ס	ו	כ	ו	ת
ח	מ	נ	ה	ב	ס	ז	ש	ד	ג	כ	ע	י	ח
ג	ף	ש	ב	ו	ע	ו	ת	ץ	ת	צ	ר	ו	ת
ה	ר	ק	י	ד	ג	כ	ע	י	י	ח	ח	ל	ך
ק	צ	ת	כ	ץ	ך	ף	פ	ם	ן	ו	ג	ט	א
צ	ל	ח	ו	כ	ד	ש	ז	ס	ב	ה	מ	נ	מ
י	י	מ	ר	ה	כ	כ	ר	א	ט	ו	ת	ם	ך
ר	מ	ח	י	ח	ק	ק	ר	א	ט	ו	נ	ו	ח
ע	י	ו	ם	ן	ל	ח	צ	מ	ר	ו	ת	ו	ר
ד	ב	ר	א	י	כ	ב	ה	נ	מ	י	ע	א	ה
ש	ד	ד	ג	כ	ע	י	ל	ח	י	ע	כ	ג	ד
צ	ג	ה	מ	צ	ו	ת	ן	א	ס	ר	ו	ח	ג
ח	ג	ה	א	ב	י	ב	ט	א	ך	ש	מ	ח	ד

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק צא.

פרקים מא-מב: איסור מלאכה בימים טובים
(פרק צב)

מטרות:

- התלמידים ילמדו על המקור לאיסור מלאכה ביום טוב.
- התלמידים ילמדו טעמי האיסור.

- התלמידים ילמדו שמלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב.
- התלמידים ילמדו את ההבדלים בין שבת ליום טוב.
- התלמידים יכירו אילו מלאכות מותרות ואילו אסורות ביום טוב.
- התלמידים ילמדו מדוע חכמים אסרו מלאכות כמו קצירה טחינה, בצירה, סחיטה וצידה ביום טוב אפילו לצורך אוכל נפש.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-4, פרק מא; משימות 1-6, 12-18, 10, פרק מב).
- ניתוח אירוע על פי ספרות חז"ל (משימות 8, 11).
- עיון בספרי פוסקים אחרים כדוגמת מקור חיים השלם (משימה 19).

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק צב.

פרק מג: עירוב תבשילין (פרק צד)

מטרות:

- התלמידים יבינו את מעמדם המיוחד של שבת ויום טוב בעיני חז"ל.
- התלמידים יבינו שקדושת שבת גבוהה מקדושת יום טוב.
- התלמידים יבינו מדוע בחרו חז"ל דווקא בשם "עירוב תבשילין".
- התלמידים יכירו את המושגים: עירוב תבשילין, קדושת יום טוב, אוכל נפש.
- התלמידים יכירו את נוסח אמירת העירוב וסדר עשייתו.
- התלמידים ילמדו מתי אפשר לאכול בעירוב תבשילין.
- התלמידים ילמדו כיצד יש לנהוג כששוכחים לעשות עירוב תבשילין.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-6).
- עיון בסידור או במחזור של חג והתמצאות בו (משימה 8).
- הבנת טקסט מתוך הגמרא על פי ביאורו של הראי"ה קוק (משימות: שאלות חשיבה).
- ניתוח אירוע בעזרת חומר בספרות ההלכה (משימות 10-12).

הצעות דידקטיות:

- כדאי להביא פת וביצה ולערוך את העירוב תבשילין; למצוא את נוסח העירוב במחזור.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק צד.

פרקים מד-מה: חג השבועות ושמחת יום טוב (פרק צא)

מטרות:

- התלמידים יכירו בערכו הרם של חג השבועות – חג מתן תורה.
- התלמידים ילמדו על הקשר בין שבועות למגילת רות.
- התלמידים ילמדו מדוע קוראים מגילה זו בחג השבועות ומדוע היא נקראת כך.
- התלמידים ילמדו מדוע קוראים את ספר תהילים ביום זה.
- התלמידים יכירו את המנהג לאמירת התיקון בליל שבועות בבית הכנסת ומעלת לימוד זה.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי.
- הבנת טקסט מתוך דברי חז"ל.

הצעות דידקטיות:

- לדבר עם התלמידים על מהות הלימוד בחג שבועות ולתת להם עזרה בבחירת נושא הלימוד בליל שבועות בכדי שתלמידים לא יסתובבו סתם ברחובות, העיקר להשאר ערים בלילה.
- זו הזדמנות ללמד שלא מביאים ביכורים משבעת המינים בחג השבועות (בניגוד למה שחושבים). חג השבועות נקרא יום הביכורים בגלל שתי הלחם. כדאי לצטט את רש"י בספר במדבר כח, כו: "חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים על שם שתי הלחם, שהם ראשונים למנחת חטים הבאים מן החדש"

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק צא.

פרק מו: הלכות בשר בחלב (פרק קלד)

מטרות:

- התלמידים ילמדו את שלושת האיסורים הנלמדים מהפסוק: לא תבשל גדי בחלב אמו.
- התלמידים ילמדו דיני המתנה בין בשר וחלב.
- התלמידים ילמדו כיצד לנהוג כשאוכלים בשולחן אחד מאכלי בשר וחלב.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-5).
- ניתוח אירוע בעזרת חומר בספרות ההלכה (משימות 6-14).

הצעות דידקטיות:

- לסיכום נושא בשר וחלב, ניתן להכין מובייל או שלטים למטבח המלמדים על בשר וחלב, או על 3 האיסורים, כפרי דמיונם של המורה והתלמידים.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קלד; איסור והיתר, עמודים קיט-קמ, עיטורי הלכה – כשרות המטבח; דיני המטבח היהודי – הרב וולף יעקב.
- דין צלייה וטיגון כדין בישול.
- מומלץ לא לחלק בין בשר עוף לבשר בהמה או בין איסורי תורה לאיסורי דרבנן בעניין, בכיתות הצעירות, כדי למנוע בלבול.
- בעניין אכילת בשר לאחר גבינה קשה יש חילוקי דינים ומנהגים שונים; להרחבה ועיון עיינו איסור והיתר עמוד קל, סעיף יג. (הגר"ע יוסף) מתיר לאכול בשר אחרי גבינה, לאחר קינוח שטיפת הפה והידיים. ובדיני המטבח היהודי פרק ג' עמ' 26 סעיף א' מביא שיש להמתין שש שעות לפני בשר.

המתנה לילדים קטנים:

- הגר"ע יוסף פוסק: ילד אפילו מגיל חינוך אפשר להקל לו לאכול מאכלי חלב לאחר שאכל מאכלי בשר, מבלי לספור שש שעות, מכיוון שיש צער לקטנים להמתין שש

שעות, לכן יכול להמתין שעה אחת, זאת כאשר המאכל הוא חיוני לארוחה. אך כשמדובר בממתקים חלביים אין לתת לו תוך שש שעות, ואפילו הוא תינוק שאינו בר הבנה – יש להחמיר.

מ"מ נכון לחנך קטנים שנה אחת לפני בר מצווה, להמתין שש שעות תמיד – איסור והיתר, עמוד קכ, סעיף ג.

בספר הבית היהודי כותב שמגיל תשע יש לנהוג בהמתנת שש שעות.

לגבי אורך המתנה: יש המצריכים שש שעות ויש המצריכים שעה אחת, להלכה נפסק שש שעות. (אולם יש הנוהגים להמתין 3 שעות, אע"פ שאין לכך מקור הלכתי כאמור לעיל).

• **בטעם ההמתנה נחלקו הראשונים:**

רש"י: בשר הוא מאכל כבד, ומוציא שומן ונמשך טעם הבשר מהמעיים שש שעות.

רמב"ם: בגלל הבשר בין השיניים שנשאר, ועד שש שעות יש לו טעם בשר.

להלכה: פוסקים כשני הטעמים, ולכן גם אם שותה מרק שאין בו בשר, יש להמתין שש שעות, וכן הלועס לתינוק ולא אוכל, עליו להמתין שש שעות.

פרק מז: הלכות צדקה (פרק קכח)

מטרות:

- התלמידים ילמדו על מעלת מצוות הצדקה.
- התלמידים יכירו בערך הערבות ההדדית על מנת לעזור איש לרעהו.
- התלמידים ילמדו שמצוות הצדקה המעולה היא מתן בסתר.
- התלמידים ילמדו על חומרת העוון של המעלים עינו מן הצדקה.
- התלמידים ילמדו על הערכים הנלווים למי שמאמץ לעצמו את מידת החסד והדאגה לזולת.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-8).
- עיון בספרי פוסקים נוספים כדוגמת הרמב"ם (משימות 5-6).
- ניתוח אירוע בעזרת חומר בספרות ההלכה (משימה 3 בעבודת כיתה, משימה 3 בשאלות החזרה).

הצעות דידקטיות:

- לשתף את התלמידים במיזמים עירוניים או יישוביים של ארגוני צדקה או גמ"ח הדואגים לעניים לאוכל או לבוש.
- ליצור גמ"ח בכיתה שינוהל ויאורגן על ידי התלמידים, לדוגמה: גמ"ח כלי כתיבה, גמ"ח ארוחת עשר למי ששכח, גמ"ח ספרים משומשים וכדומה.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קכח.

פרק מח: הלכות הלוואה (פרק קנט)

מטרות:

- התלמידים ילמדו על מעלת המצווה להלוות לעני.
- התלמידים ילמדו מהו איסור: "לא תהיה לו כנושה".
- התלמידים יכירו שיש "אם" הכתובה בתורה והכוונה בה לחובה ולא לרשות.
- התלמידים ילמדו טעם מצוות הלוואה לעני.

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-7).
- עיון בספרות חז"ל כדוגמת מדרשים ותלמוד בבלי (משימות עבודת כיתה).
- ניתוח אירוע בעזרת חומר בספרות ההלכה (משימות 4-5).

הצעות דידקטיות:

- לערוך דיון בכיתה על השאלה מה מעולה יותר – מצוות צדקה או מצוות הלוואה לעני, ומדוע?

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קנט.

פרקים מט-נ: מבוא לברכת כוהנים – הלכות נשיאת כפיים (פרק כב)

מטרות:

- התלמידים ילמדו על מצוות ברכת כוהנים.
- התלמידים ילמדו פירוש הברכה לפי רש"י ואור החיים הקדוש ועוד.
- התלמידים ילמדו דיני מצווה זו ביחס לכוהנים וביחס לישראל המתברכים.
- התלמידים ילמדו כיצד יש לעמוד מול הכוהנים (פנים מול פנים).

מיומנויות:

- הבנת טקסט הלכתי (משימות 1-8).
- עיון במפרשי התורה והשוואה ביניהם (משימה: עבודת כיתה).
- שאלת רב וכדומה (משימה 9).

הצעות דיסקטיות:

- לארגן תפילה בבית כנסת ולראות בפועל את כל קיום המצווה על ידי הכוהנים וישראל.
- להזמין הורה שהוא כוהן כדי שידגים לתלמידי הכיתה את כל השלבים שעושה כוהן עד שהוא עולה לדוכן, יספר על המסורות שקיבל ביחס למצווה זו ולאופן קיומה.
- אם יש בכיתה תלמיד כהן שעולה לדוכן ניתן וכדאי להיעזר בו.
- יש להדגיש שברכת כוהנים נתנת לציבור העומד לפני הכהנים, לכן בבתי כנסת שיש מושבים בשורה עם הכהנים, הציבור צריך לזוז לפני הכהנים בכדי לקבל את הברכה. יש להקפיד שבשעת הברכה פניהם יהיו מול פניהם של הכהנים המברכים.

מקורות והרחבה למורה:

- קיצור שו"ע מקור חיים, פרק קנט.

אור החיים:

- **"יברכך ה' וישמרך.** הקדים הברכה ואחר כך השמירה, לומר שיצוה ה' שמירתו להם לפי ערך הברכה וגדולתה. עוד ירצה שכל כך תהיה גדולת הברכה עד שיצטרך ה' לשומרך. עוד ירצה יברכך ולא יסובב רעה מהברכה כדרך פן תאכל ושבעת וגו' (דברים ח): **יאר ה'.** פירוש שלא יהיה מסך המבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים שבזה יאיר אור שכינתו על ישראל: **ויחנך וגו'.** פירוש יתן לך חן וחנינה... **ישא ה' פניו אליך וגו'.** פירוש אם סיבבו מעשים עד שהבדילו עונותיכם ביניכם ובין אלהיכם ישא ה' המבדיל, וישם לך שלום פירוש הוא הפך הפירוד".
- **אור החיים: רבי חיים ב"ר משה בן עטר** נולד בעיר סאלי שבמערב מרוקו

בשנת תנ"ו (1696). נודע בלמדנותו ובצדיקותו. הרב נדד בערים שונות במרוקו ובאלג'יר, ומאוחר יותר החליט לעלות ארצה. בדרכו עבר בליבורנו שבאיטליה, שם הכין להדפסה את ספריו "אור החיים" על התורה ו"פרי תואר" על שו"ע יו"ד (שבו הוא מתמודד בעיקר עם פסקי רבי חזקיה די סילוה בספרו "פרי חדש", המרבה לחלוק על פסקי השו"ע). בשנת תק"א (1741) הגיע לארץ עם קבוצה מתלמידיו, ולאחר שהייה קצרה בעכו ובטבריה עלה לירושלים, שם הקים ישיבה ללימוד הגולה והנסתר. נאבק נמרצות בקראים שהיו אז בירושלים. נפטר בשנת תק"ג (1743), לאחר שחי בירושלים פחות משנה. מכתביו נדפס גם הספר "ראשון לציון" על כמה מסכתות ועל כמה מספרי המקרא. עיקר פרסומו נבע מקדושתו ומחסידותו, ומספרו "אור החיים", המשלב פשט ודרש וסוד, שהתחבב מאוד בעיקר על גדולי החסידות. מסופר גם על רבנו אור החיים הקדוש, שהיה עוסק בשזירת נעלי נשים בכסף ובזהב. כשעמד הסולטאן, מושל סאלי, להשיא את בתו, שמע על רבנו שעבודתו מלאכת מחשבת, והחליט לבקש מרבנו שיכין את כל הנעליים הנצרכות לו לחתונה במשך כחודש עד החתונה.

אולם כלל היה אצל רבנו, אשר היה עובד ביום עד השגת כדי מחייתו ואז סוגר חנותו ושוקד על התורה הקדושה. שליחי המלך הגיעו אליו וביקשו ממנו להספיק את המלאכה של כחמישים זוגות נעליים לכל הבנות השוהות בבית משפחת המלוכה. רבנו סירב לעשות את המלאכה בטענה שלא יספיק הזמן. שליחי המלך חשבו שאולי הוא מנסה להעלות במחיר, ואכן מיד אמרו: אל דאגה, תקבל כפליים ממה שביקשת, אך סיים המלאכה לכבוד המלך במהרה. אולם הרב השיב: אם אקבל כפליים, אעבוד פחות ואספיק פחות מהמלאכה. שליחי המלך כעסו עליו ולא הבינו אותו כלל, איך הוא מעז לשטות בהם, הרי בכבוד המלך עסקינן?!

אך רבנו בשלו, כי הוא עובד אצל מלך מלכי המלכים ואינו יכול לדחות את עבודת ה' שלו מפאת כבוד מלך אחר, תהא אשר תהיה גדולתו ומעלתו. הדבר פגע בשליחי המלך ומיד הלכו למלכם ותבעו את עלבוננו מהיהודי שאינו מכיר בכבודו, אך המלך אמר שאחרי החתונה הוא יתפנה להשיב לו כגמולו.

לאחר החתונה ציווה המלך לשלוח אותו לתוך גוב האריות שבמלכותו. השליחים כבלו את רבנו והובילוהו לתוך גוב האריות ורבנו לא התרגש. הקהילה היהודית ליוותה את רבנו בבכי ובצער גדול, אך הוא ניגש בבטחה והרגיעם שאם נגזרה הגזרה, עליהם לקבלה באהבה. רבנו צעד בצעדים בטוחים אל גוב האריות. כעבור שלושה ימים באו שליחי המלך כמנהגם להוציא את עצמות הנענש ולתיתן לבני ביתו כדי שיובאו לקבורה, אולם לתדהמתם ראו פקידי הסולטאן את כל האריות יושבים סביב רבנו, ורבנו קורא להם בספר תהלים ונהנים הם מנעימותיו. הסולטאן, שהגיע במהרה לחזות בנועם ה', הבין שרבנו איש קדוש, ביקש מחילה מכבוד הרב והורה לשחררו מיד, ואף העניק לו מתנות וביקש את סליחתו, כך התקיים הכתוב

(בראשית ט, יב): "וּמִזְרָאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חֵית הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם
בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה וּבְכֹל דְּגַי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנָו".

- **ספורנו: רבי עובדיה ב"ר יעקב** ספורנו נולד בערך בשנת ר"מ (1480) באיטליה. נוסף על ידיעותיו בכל מקצועות התורה, למד רפואה ומדעים אחרים. התיישב בבולוניה, שם עסק ברפואה, למד ולימד תורה ועסק בצורכי ציבור, וכן שימש כדיין ואף הקים ישיבה ועמד בראשה. נפטר בערך בשנת ש"י (1550). רבי עובדיה כתב ספרים רבים, ביניהם ידועים בעיקר פירושו לתורה ולחלק מספרי הנביאים. דרכו לפרש את המקרא על דרך הפשט, כשהוא מתבסס על דברי חז"ל ומרחיב בענייני מוסר והנהגה. בעניינים פילוסופיים הלך בעקבות הרמב"ם.

ת.ו.ש.ל.ב.ע

"וְכִי מִי אֲנִי?

וּמִי עַמִּי?

כִּי נֶעְצָר כַּח לְהִתְנַדֵּב כְּזֹאת,

כִּי מִמָּוֶה הַכֹּל וּמִיָּדָה נִתְּנָו לָהּ!"

(דברי הימים א כט, יד)